

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

«Ευαισθητοποίηση μαθητών γυμνασίου για το ζήτημα των
ναρκωτικών ουσιών, μέσα από μια μουσική εκπαιδευτική
εφαρμογή»

Στέλλα Καραγκιαούρη

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μίτση Ακογιούνογλου

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, ως
μέρος των απαιτήσεων για την ολοκλήρωση του προπτυχιακού κύκλου σπουδών με Κατεύθυνση
Μουσικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Μουσικής

Κέρκυρα, Σεπτέμβριος 2022

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

«Ευαισθητοποίηση μαθητών γυμνασίου για το ζήτημα των
ναρκωτικών ουσιών, μέσα από μια μουσική
εκπαιδευτική εφαρμογή»

Στέλλα Καραγκιαούρη

Επιτροπή αξιολόγησης:

1. Μαρία Ντούρου
2. Μίτση Ακογιούνογλου
3. Χριστίνα Καλλιαρίδου

Κέρκυρα, Σεπτέμβριος 2022

Τίτλος: «Ευαισθητοποίηση μαθητών γυμνασίου για το ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών, μέσα από μια μουσική εκπαιδευτική εφαρμογή»

© 2022 Στέλλα Καραγκιαούρη

All rights reserved.

Απαγορεύεται η δημοσίευση και η ολική ή μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή ή αναδημοσίευση κατά παράφραση ή διασκευή του υλικού αυτής της έκδοσης και η με οποιοδήποτε τρόπο αναπαραγωγή (φωτοτυπία, ηλεκτρονική ή μηχανική αναπαραγωγή, καταγραφή σε ηλεκτρονικό σύστημα ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο), σύμφωνα με το νόμο 2121/93 και τους λοιπούς κανόνες Δικαίου περί Πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς την έγγραφη άδεια του/της συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων της συγγραφέως εκ μέρους του Τμήματος (Ν.5343/32 αρ.202 παρ.2).

Ευαισθητοποίηση μαθητών γυμνασίου για το ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών, μέσα από μια μουσική εκπαιδευτική εφαρμογή

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία προσεγγίζει το ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών και της επιρροής της μουσικής μέσω μίας μουσικής εκπαιδευτικής εφαρμογής. Το ζήτημα της χρήσης ναρκωτικών από εφήβους έχει προκαλέσει την ανάγκη για μελέτη, σχετικά με τη μείωση του φαινομένου. Τόσο η ψυχολογική κατάσταση των εφήβων όσο και η μουσική φαίνεται πως έχουν πρώτιστη σημασία στη ζωή των εφήβων σήμερα. Επιπλέον, συγκεκριμένα μουσικά είδη όπως, η ραπ και η ροκ έχουν κατηγορηθεί ότι είναι πιθανό να ωθήσουν άτομα στη χρήση. Ιδιαίτερη είναι και η σημασία των στίχων ανάλογων τραγουδιών με σχετική θεματολογία, καθώς συχνά περιέχουν ανάρμοστο λεξιλόγιο. Η βιβλιογραφική επισκόπηση αναπτύσσει τις παραπάνω πτυχές και ολοκληρώνεται με την μελέτη προγραμμάτων πρόληψης στα σχολεία με επίκεντρο τη μουσική. Στην παρούσα εκπαιδευτική εφαρμογή, οι μαθητές με την συμπλήρωση σχετικών ερωτηματολογίων αναφέρθηκαν στην οπτική τους για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από εφήβους. Πιο συγκεκριμένα, εμβάθυναν στο ζήτημα αναφερόμενοι στις αιτίες που θεωρούν ότι οδηγούν τους νέους στη χρήση, στις ψυχικές και σωματικές συνέπειες που δημιουργούνται έπειτα και στις συνέπειες σε διαπροσωπικό επίπεδο. Διερευνώντας επίσης τις απόψεις των εφήβων, σχετικά με τον βαθμό που μπορεί η μουσική να ωθήσει νέους στη χρήση, γίνεται αναφορά στην οπτική τους για τις έννοιες του εθισμού και της απεξάρτησης. Όπως υποστήριξαν, συγκεκριμένα είδη μουσικής θεωρούν ότι είναι πιο πιθανό να οδηγήσουν στη χρήση ουσιών. Ακόμη, διερευνήθηκε η οπτική των νέων σχετικά με την επίδραση της μουσικής στη χρήση ναρκωτικών, αλλά και την επιρροή προς τους γύρω τους. Τέλος, παρατίθενται οι σκέψεις των εφήβων σε τραγούδια με ανάλογη θεματολογία καθώς και η εικαστική απεικόνιση των σκέψεων που προκύπτουν από το άκουσμα ανάλογων τραγουδιών.

Λέξεις κλειδιά: χρήση ναρκωτικών, εφηβεία, μουσική, ευαισθητοποίηση

Raising awareness of middle school students about the drug issue, through an educational musical implementation

Abstract

This dissertation approaches the drug issue and the influence of music through an educational musical implementation. The drug issue about students during adolescence has caused the need for further research, related to the reduction of substance use. So much the psychology of the students as music seems to be of major importance for the adolescents' lives. Furthermore, specific types of music like rap and rock had accused that it's possible to lead people to drug use. There is special meaning in the lyrics in these kind of songs with related thematology, because they often include inappropriate vocabulary. The first part of the research develops all the previous and finishes with prevention programs at schools with main focus in music. In the specific dissertation the drug issue and the influence of music is approached through an educational musical implementation. At the specific implementation, students through questionnaires referred to drug issue of adolescents from their point of view. More specific, they delved into the issue talking about the reasons that lead youth to drug use, physical and mental consequences and the ramifications in an interpersonal level. Moreover, investigating the adolescents' opinion, related with the degree that music can influence the youth at the drug use, the students' perspective about addiction and its treatment is mentioned. Also, this dissertation anatomizes what adolescents think about how much music can influence the youth to drug use. They supported that specific types of music are more possible to lead someone to toxic drug use. Furthermore, the youth's point of view related to the influence of music in drug use and of their immediate people is investigated. Thus, the thoughts of adolescents in songs with related thematology and the visual depiction of their thoughts that arise from listening to these kind of songs.

Keywords: drug use, adolescence, music, raising awareness

Περιεχόμενα

Α΄ Μέρος: Θεωρητική Επισκόπηση	10
1. Η εφηβεία συνομιλεί με τις ναρκωτικές ουσίες.....	10
1.1 Το ζήτημα των ναρκωτικών στα γυμνάσια	11
1.2 Τρόποι προσέγγισης και αντιμετώπισης της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών στα γυμνάσια.....	14
1.3. Προκλήσεις που παρουσιάζονται στη διαχείριση του ζητήματος στα γυμνάσια	15
2. Η σχέση της μουσικής με τις ναρκωτικές ουσίες: μία διττή οπτική.	18
2.1. Οι μουσικές προτιμήσεις των εφήβων, ως μέσο παρακίνησης για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών	19
2.2. Μουσικά είδη που συνδέονται είτε με τη χρήση είτε με την πρόληψη κατά των ναρκωτικών	21
2.3. Η ιδιαίτερη σημασία των τραγουδιών και των στίχων τους.....	23
2.4. Προγράμματα πρόληψης και ευαισθητοποίησης κατά των ναρκωτικών ουσιών που εφαρμόζονται στα γυμνάσια	25
Β΄ μέρος: Εκπαιδευτική Εφαρμογή	27
1.1. Σκοπός της Εφαρμογής και Ερευνητικά Ερωτήματα	27
1.2. Ποιοτική Ερευνητική Προσέγγιση.....	27
1.3. Μεθοδολογικό Εργαλείο	28
1.4. Δειγματοληψία	28
1.5. Τρόποι Συλλογής Δεδομένων	28
1.6. Τρόπος Ανάλυσης Δεδομένων.....	29
1.7. Εγκυρότητα και Αξιοπιστία.....	30
1.8. Διασφάλιση Αδειών.....	30
1.9. Περιορισμοί της Έρευνας.....	31
2. Περιγραφή της εκπαιδευτικής εφαρμογής.....	31
3. Ανάλυση Δεδομένων	33
3.1. Αντιλήψεις των μαθητών για τις ναρκωτικές ουσίες	34
3.1.1. Αιτίες που οδηγούν στη χρήση των ναρκωτικών ουσιών	34
3.1.2. Οι έννοιες του εθισμού και της απεξάρτησης	35
3.1.3. Συνέπειες σε προσωπικό επίπεδο	36
3.1.4. Συνέπειες σε διαπροσωπικό επίπεδο.....	37
3.2. Η σχέση της μουσικής με τις ναρκωτικές ουσίες.....	38
3.2.1 Οι απόψεις ως προς τα είδη της μουσικής που συνδέονται με τα ναρκωτικά	38
3.2.2. Η επίδραση της μουσικής στη χρήση των ναρκωτικών ουσιών	40
3.2.3. Η οπτική των μαθητών σε τραγούδια με θεματολογία τις ναρκωτικές ουσίες	40
3.2.4. Η εικαστική αποτύπωση των τραγουδιών από τους μαθητές.....	44
4. Συμπεράσματα	44
4.1. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	48

Βιβλιογραφικές αναφορές:.....	49
Παράρτημα Ι.....	53
Παράρτημα ΙΙ.....	54
Παράρτημα ΙΙΙ.....	57
Παράρτημα ΙV.....	63

Εισαγωγή

Κατά την εφηβεία η μουσική παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στις ζωές των νέων. Αρκετές από τις ώρες της ημέρας αξιοποιούνται στην αναζήτηση των καταλληλότερων τραγουδιών που αντανακλούν στη διάθεση των εφήβων. Συχνά επενδύουν πολλές από τις οικονομίες τους σε μέσα αναπαραγωγής ήχου. Φαίνεται ότι οι μουσικές προτιμήσεις των εφήβων μπορούν να φανερώσουν σημαντικά στοιχεία για την ηλικία, την επιρροή που μπορεί να δέχονται από τους συνομηλίκους, την προσωπικότητά τους (Rentfrow & Gosling, 2003) και την συναισθηματική και πνευματική τους κατάσταση (Selfhout et al., 2009). Ενώ, παρατηρείται διαφοροποίηση των μουσικών τους προτιμήσεων, έχει καταγραφεί πως η ροκ, η ραπ, η hip-hop και η heavy metal είναι από τα μουσικά είδη που οι νέοι προτιμούν περισσότερο, καθώς μέσω αυτών μπορούν να εκφράζουν ευκολότερα κάποιες συμπεριφορές και να εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους (Franken et al., 2017).

Η χρήση ναρκωτικών ουσιών σε αυτές τις ηλικίες είναι συχνό φαινόμενο και συνδέεται με πολλούς παράγοντες όπως το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον, την επιρροή των συνομηλίκων και την ψυχολογική τους κατάσταση (Jorge et al., 2018· Monteiro et al., 2021). Πολλές έρευνες φανερώνουν την αρνητική επιρροή στη ψυχοσυναισθηματική κατάσταση των εφήβων του είδους της μουσικής που προτιμούν και που πιθανόν να αυξάνουν τις πιθανότητες για την χρήση ναρκωτικών ουσιών (Finnerty, 2020· Monteiro, 2021). Τέλος, για την μείωση του φαινομένου κατάχρησης ουσιών από νεαρές ηλικίες, πολύ σημαντική είναι η σωστή ενημέρωση από το σχολείο με την εφαρμογή οργανωμένων προγραμμάτων ευαισθητοποίησης προς τους εφήβους (Jorge et al., 2018· NCPC, 2009). Η παρούσα εκπαιδευτική εφαρμογή επιδιώκει να διερευνήσει δυο ερευνητικά ερωτήματα: τον τρόπο που προσεγγίζεται το ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο και τη συμβολή των τραγουδιών που έχουν ως θέμα τις ναρκωτικές ουσίες στην κατανόηση και ευαισθητοποίηση των μαθητών ως προς αυτό το ζήτημα.

Α΄ Μέρος: Θεωρητική Επισκόπηση

1. Η εφηβεία συνομιλεί με τις ναρκωτικές ουσίες

Σύμφωνα, με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας η κατάχρηση ναρκωτικών είναι η επιβλαβής χρήση ψυχοτρόπων ουσιών, η συχνή χρήση των οποίων μπορεί να οδηγήσει στην εξάρτηση (Jorge et al., 2018). Το ερώτημα «γιατί οι έφηβοι κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών;» έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους επιστήμονες (Soole et al., 2008· Sousa et al., 2017· Chambers et al., 2003· Andrews et al., 2002). Κάποια χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των εφήβων που μπορεί να τους ωθήσουν στη χρήση ναρκωτικών ουσιών είναι η αντιδραστικότητα, η παρορμητικότητα, καθώς και μια συχνά αντικοινωνική συμπεριφορά. Είναι πολύ πιθανό η κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών στην εφηβική ηλικία, να οδηγήσει τελικά στην εμφάνιση διαταραχής χρήσης ουσιών (Substance Abuse Disorder) (Chambers et al., 2003). Οι λόγοι που στρέφονται οι έφηβοι στη χρήση ναρκωτικών είναι πολλοί και πολυπαραγοντικοί. Μέσω των ναρκωτικών αρκετοί νέοι επιδιώκουν να ξεφύγουν από αρνητικά συναισθήματα, ή προβληματικές καταστάσεις της ζωής τους, ενώ άλλοι τα χρησιμοποιούν για να νιώσουν καλύτερα, ή απλά για να δικτυωθούν και να ενταχθούν σε νέες κοινωνικές ομάδες (UNODC, 2018· Monteiro et al., 2021). Άμεση σχέση με την τάση των εφήβων προς τα ναρκωτικά έχουν η οικογένεια, οι φίλοι, η κατάσταση της υγείας τους, η συμπεριφορά, η κοινωνικότητα του ατόμου, πιθανά ψυχιατρικά αίτια, το σχολικό τους περιβάλλον και η αξιοποίηση του ελεύθερου τους χρόνου (Sousa et al., 2017).

Μεγάλη επιρροή στους νέους ασκεί το εγγύτερο οικογενειακό περιβάλλον, όπως γονείς, αδέρφια, αλλά και οι φίλοι, ακόμα και άτομα από το ευρύτερο σχολικό περιβάλλον. Αν οι έφηβοι έχουν φίλους που είναι χρήστες ναρκωτικών ουσιών και οι οποίοι τους επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό, τότε είναι πολύ πιθανό να κάνουν και οι ίδιοι κάποια στιγμή χρήση ουσιών. Σημασία όμως έχει και η ποιότητα της φιλίας μεταξύ των ατόμων. Όσο πιο περιπλεγμένες είναι οι σχέσεις μεταξύ των εφήβων τόσο πιο πιθανό είναι να γίνεται χρήση ναρκωτικών στην παρέα (Jorge et al., 2018· Branstetter, 2011). Ο κοινωνικός παράγοντας έχει πρώτιστο ρόλο, καθώς οι σχέσεις με τους συνομηλίκους μπορούν να καθορίσουν τις συμπεριφορές τους σε μεγάλο βαθμό (Jorge et al., 2018· Soole et al., 2008· Selfhout, 2009). Είναι συχνό οι έφηβοι

να θέλουν να ακολουθήσουν τον πιο δημοφιλή και δυναμικό της παρέας, γιατί ίσως έτσι να νιώθουν και εκείνοι πιο σημαντικοί (Brankovic et al., 2013). Επιπλέον, την σημερινή εποχή, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι εργαλεία που χρησιμοποιούν οι έφηβοι πολύ συχνά, για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους και να γνωστοποιήσουν ποικίλα δεδομένα και πληροφορίες που εκείνοι επιλέγουν. Οι νέοι μπορούν να επηρεαστούν από τις τάσεις της εποχής πολύ εύκολα και συχνά αφιltrάριστα, με αποτέλεσμα και τα MME να αποτελούν παράγοντα που μπορεί να ωθήσει έναν έφηβο στα ναρκωτικά (Jorge et al., 2018).

Αναφορικά με τις παθολογικές ενδοοικογενειακές σχέσεις παρατηρείται πως μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά τον έφηβο και να τον ωθήσουν τελικά στην κατάχρηση ουσιών. Έρευνες έχουν δείξει πως έφηβοι οι οποίοι αντιμετωπίζουν έντονες καταστάσεις διαπληκτισμού μεταξύ των γονιών τους μέσα στο σπίτι έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν χρήστες ναρκωτικών ουσιών. Ιδιαίτερα, η σχέση της μητέρας με το παιδί έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ψυχολογία του και αν δεν υπάρχουν αμοιβαία συναισθήματα και αλληλοκατανόηση είναι επίσης πιθανό οι νέοι να καταφύγουν στα ναρκωτικά (Branstetter, 2011).

Ακόμη, σημαντικοί είναι και οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες καθώς και η κατάσταση υγείας των εφήβων. Τάση προς τη χρήση ουσιών, επίσης, μπορεί να έχουν νέοι των οποίων οι οικογένειές τους βρίσκονται σε κακή οικονομική κατάσταση, καθώς επίσης και νέων εύπορων οικογενειών. Στην πρώτη περίπτωση, η χρήση πιθανόν να αποτελεί διέξοδο από καταστάσεις πίεσης που μπορεί να βιώνουν από το οικογενειακό τους περιβάλλον λόγω της οικονομικής στενότητας ενώ στη δεύτερη, λόγω της ευπορίας, τα ναρκωτικά μπορεί να είναι κάτι πολύ εύκολα προσβάσιμο για εκείνους. Προσεγγίζοντας το ζήτημα διαφορετικά, σε μία δεμένη οικογένεια που επαινεί το παιδί της είναι κοντά του, το προσέχει και όλα τα μέλη της εκφράζουν τα συναισθήματα τους, φαίνεται ότι ενισχύονται οι δεσμοί και περιορίζεται η πιθανότητα να οδηγηθεί το παιδί στη χρήση ναρκωτικών (Jorge et al., 2018· Branstetter, 2011).

1.1 Το ζήτημα των ναρκωτικών στα γυμνάσια

Στις σημερινές κοινωνίες η πρόσβαση στα ναρκωτικά είναι αρκετά εύκολη και από πολλές πηγές (UNODC, 2018). Είναι γεγονός πως από τη γέννησή του ένα παιδί δέχεται επιρροή από το οικογενειακό του περιβάλλον και αργότερα, κατά την

εφηβική ηλικία, που μεγαλώνει και εντάσσεται σε νέους κοινωνικούς κύκλους, η επιρροή αυτή μεταφέρεται από τους γονείς, στους συνομηλίκους (Selfhout, 2009). Το οικογενειακό περιβάλλον έχει κριθεί ως σημαντικό, καθώς τα παιδιά συχνά αντιγράφουν συμπεριφορές των γονέων και επηρεάζεται η συναισθηματική τους κατάσταση (Chambers et al., 2003). Επιπλέον, η επιρροή που μπορεί να δέχεται ένας έφηβος από τις παρέες του, σχετίζεται με στοιχεία του χαρακτήρα, της συμπεριφοράς, και των ενδιαφερόντων του (Andrews et al., 2002). Μαθητές που είναι οι ίδιοι χρήστες, μπορεί να θεωρούν πως είναι αδύναμοι και να έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση. Επίσης, φαινόμενα που παρατηρούνται στους εφήβους είναι η κατάθλιψη, η εφηβική εγκυμοσύνη, καθώς και η αυτοκτονία (Brankovic, 2013· Kisaka, 2019).

Έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 44 μαθητές - εφήβους του Ιατρικού λυκείου «Jezero», στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (Brankovic, 2013). Στους μαθητές έγιναν ερωτήσεις σχετικά με την επαφή και τις γνώσεις τους για τις ναρκωτικές ουσίες. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι μαθητές από την τρίτη και τελευταία τάξη δήλωσαν εξοικειωμένοι με την εμπειρία χρήσης ουσιών και συγκεκριμένα με την κάνναβη, την έκσταση και άλλες ουσίες, με την πρώτη ως πιο γνωστή σε εκείνους. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών στην ερώτηση γιατί κάνουν χρήση ουσιών απάντησε από περιέργεια. Το αμέσως μικρότερο απάντησε πως έκανε χρήση ουσιών εξαιτίας επιρροής από φίλους, το ακόμη μικρότερο λόγω προβλημάτων στο σπίτι και τέλος σε ποσοστό μεγαλύτερο από το προηγούμενο, οι μαθητές απάντησαν για να ξεφύγουν από την πραγματικότητα. Οι περισσότεροι από τους μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνα δεν γνώριζαν ποιοι συμμαθητές τους ήταν χρήστες, εκτός από τους κοντινούς τους φίλους (Brankovic, 2013).

Η Βραζιλία το 2004 ήταν η πρώτη χώρα στη χρήση ψυχοτρόπων ναρκωτικών μεταξύ των μαθητών. Σύμφωνα με έρευνα (Jorge et al., 2018) που διεξήχθη σε σχολείο της Βραζιλίας φάνηκε πως όσο πιο μικρή είναι η ηλικία που ξεκινάει η χρήση ναρκωτικών, τόσο μεγαλύτερο μπορεί να είναι το διάστημα της χρήσης και αντίστοιχα πιο δύσκολη η διακοπή της. Συγκεκριμένα, το μικρότερο ποσοστό των μαθητών ανέφερε ότι είχε ξεκινήσει την χρήση από τα 10 με 12 έτη, το επόμενο μεγαλύτερο ποσοστό από τα 13 με 15 έτη και το τελευταίο που ήταν σχεδόν ο μισός πληθυσμός των συμμετεχόντων της έρευνας από τα 16 με 18 χρόνια της ζωής του. Σε μεγάλη συχνότητα οι έφηβοι ξεκινάνε την χρήση ναρκωτικών μέσα σε κύκλους συνομηλίκων. Ωστόσο, σύμφωνα με εθνική έρευνα των Ηνωμένων Πολιτειών

φάνηκε πως υπάρχει διαφορά στη συχνότητα χρήσης ανάμεσα στα δυο φύλα. Παρατηρήθηκε, συχνότερη χρήση ναρκωτικών από αγόρια στην εφηβική ηλικία, από ότι σε κορίτσια, εκ των οποίων τα περισσότερα κατέληγαν σε εξάρτηση από αυτά (Jorge et al., 2018).

Σύμφωνα με δυο έρευνες (Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης και Τοξικομανίας, 2017), που πραγματοποιήθηκαν στη χώρα μας το 2004 και 2006 φάνηκε πως νέοι ηλικίας 15-24 χρησιμοποιούσαν κάνναβη σε μεγάλη συχνότητα. Η Αθήνα συμμετείχε στην Πανευρωπαϊκή ετήσια εκστρατεία λυμάτων, υπό το συντονισμό της «Ευρωπαϊκής Ομάδας Ανάλυσης Λυμάτων» (SCORE). Η μελέτη είχε στοιχεία από τη χρήση διάφορων ουσιών. Συγκεκριμένα, το 2016 από τους μεταβολιτές της κοκαΐνης και του MDMA (έκσταση) φάνηκε πως τα σαββατοκύριακα η χρήση ήταν πιο συχνή. Ωστόσο, τα ποσοστά χρήσης αμφεταμίνης και MDMA ήταν περιορισμένα. Συνεπώς, υπήρχε πτώση της χρήσης αυτών των ουσιών τα έτη 2014-2016 (Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης και Τοξικομανίας, 2017). Ακόμη, σύμφωνα με την «Πανελλήνια Έρευνα στο Σχολικό Πληθυσμό για τη Χρήση Εξαρτησιογόνων Ουσιών & Άλλων Εξαρτητικών Συμπεριφορών» (Έρευνα ESPAD-Ελλάδα) (Φωτίου κ. α., 2021), μόλις το 15,9% των μαθητών, ηλικίας 16-18, το 2019 είχε κάνει χρήση κάποιας παράνομης ουσίας, με την κάνναβη να είναι πρώτη στις επιλογές των νέων. Θετικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός πως η χρήση ουσιών σε μαθητές 16 ετών δεν είχε αυξηθεί την δετία μέχρι το 2019. Ωστόσο, το 2019, το ποσοστό των νέων ίδιας ηλικίας που έκανε συγκεκριμένα χρήση κάνναβης ήταν αυξημένο (4,6%), σε σύγκριση με 8 χρόνια πριν (3,1%). Από τις παραπάνω ενδείξεις μπορεί κανείς να συμπεράνει πως οι νέοι αψηφούν τον κίνδυνο της κάνναβης για την υγεία τους και ότι είναι εύκολο για εκείνους να την αναζητήσουν μέσω των κοινωνικών τους επαφών. Συνεπώς, περίπου 2 στους 5 μαθητές 16 ετών που είχαν κάνει χρήση κάνναβης το 2019 είχαν περισσότερες πιθανότητες να εμφανίσουν προβλήματα εξαιτίας της χρήσης, συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια (Φωτίου κ. α., 2021).

1.2 Τρόποι προσέγγισης και αντιμετώπισης της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών στα γυμνάσια

Οι έφηβοι φαίνεται ότι επηρεάζονται ιδιαίτερα από τις κοινωνικές ομάδες με τις οποίες συναναστρέφονται. Η παρορμητικότητα της εφηβικής ηλικίας, η αναποφασιστικότητα και η επιρροή των εφήβων από τους συνομηλίκους τους αποτελούν πιθανούς λόγους για την καταφυγή των εφήβων στη χρήση ναρκωτικών ουσιών (Chambers et al., 2003). Όπως αναφέρεται σε μελέτες οι παρέες με άτομα συνομηλικά τους τους επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό, καθώς βρίσκονται μαζί τους καθημερινά (NCPC, 2009· Soole et al., 2008). Ένας κατάλληλος χώρος για να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της χρήσης ναρκωτικών ουσιών είναι το σχολείο, το οποίο μπορεί να συμβάλει στη μείωση του φαινομένου ενημερώνοντας, πληροφορώντας και ευαισθητοποιώντας τους εφήβους για τους κινδύνους της χρήσης των ναρκωτικών. Όπως φαίνεται από έρευνες τα προγράμματα πρόληψης σχετικά με την κατάχρηση ουσιών είναι αποτελεσματικά για την αλλαγή της συμπεριφοράς των εφήβων, αλλά και την εμβάθυνση των γνώσεών τους (Jorge et al., 2018). Τα αποτελέσματα από πολλά προγράμματα αντιμετώπισης δεν φαίνονται αμέσως, ωστόσο από έρευνες έχει φανεί πως σε βάθος χρόνου συμβάλουν θετικά στη μείωση του αριθμού των εφήβων που κάνουν κατάχρηση ουσιών (NCPC, 2009).

Το πρόγραμμα πρόληψης για τη κατάχρηση ουσιών «Πάρε τον Έλεγχο της Ζωής Σου», (Take Charge of Your Life -TCYL) εφαρμόστηκε σε σχολεία της Αμερικής και είχε στόχο την πρόληψη ή μείωση της χρήσης αλκοόλ, τσιγάρου, και μαριχουάνας από εφήβους (Sloboda et al., 2009). Οι δοκιμασίες του προγράμματος τέθηκαν από την «Έρευνα για την Πρόληψη Κατάχρησης Ουσιών από Εφήβους» (Adolescent Substance Abuse Prevention Study- ASAPS). Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε 83 σχολικές ομάδες ηλικιών γυμνασίου και κάποιες του λυκείου, από Μητροπόλεις της Αμερικής όπως το Ντιτρόιτ, το Χιούστον, το Λος Αντζελες, το Νιού Αρκ, η Νέα Ορλεάνη, και το Σεντ Λούις. Η έρευνα (ASAPS) διήρκησε 5 χρόνια και τα δεδομένα συλλέχθηκαν με διαδικασία αυτό-έρευνας από τους ίδιους τους μαθητές ετησίως μέχρι την 11η τάξη (11th grade- US), ενώ το πρόγραμμα (TCYL) παραλάμβανε τα δεδομένα όταν οι μαθητές βρίσκονταν στην 7η, την 9η τάξη και μετά το τέλος της έρευνας. Για τη διεξαγωγή της έρευνας κάποιες ομάδες παρακολούθησαν θεραπευτικό πρόγραμμα (ομάδες έρευνας) και κάποιες αποτέλεσαν τις ομάδες ελέγχου. Τα αποτελέσματα ήταν θετικά στο τέλος της έρευνας, ως προς τη

μείωση χρήσης μαριχουάνας. Ωστόσο, υπήρχε διαφοροποίηση στους μαθητές οι οποίοι είχαν εμπειρία χρήσης ουσιών από μικρή ηλικία συγκριτικά με όσους δεν είχαν, σε αγόρια και κορίτσια και σε λευκούς ή μη λευκούς μαθητές. Σχετικά με τους μαθητές που βρισκόταν στο πρόγραμμα ελέγχου, φάνηκε πως ούτε το περιεχόμενο, ούτε η ένταση των μαθημάτων κατάφεραν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά τους στη χρήση ναρκωτικών ουσιών (Sloboda et al., 2009).

Επιπλέον, το πρόγραμμα «Εκπαίδευση Δεξιοτήτων Ζωής» (Life Skills Training) είναι μια τριετής επιμόρφωση σχετικά με τη χρήση ναρκωτικών, αλκοόλ και τσιγάρου από εφήβους, που μπορεί να εφαρμοστεί σε σχολικές τάξεις όλου του κόσμου. Στοχεύει σε ψυχοκοινωνικούς παράγοντες και προσεγγίζει το ζήτημα μέσω των γνώσεων, των συμπεριφορών, των στάσεων των εφήβων, του βαθμού αντίστασής τους στα ναρκωτικά, καθώς και της κοινωνικότητας του κάθε εφήβου. Το πρόγραμμα επιδιώκει να παρέχει στους εφήβους γνώσεις σχετικές με την αντιμετώπιση της κατάχρησης ουσιών και να τους προτρέψει σε συμπεριφορές και στάσεις, που θα τους βοηθήσουν να αντισταθούν στην επιρροή που τους ασκείται για τη χρήση των ναρκωτικών. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν εκτός από τους εφήβους και τους καθηγητές, μαθητές λυκείου σε ρόλο συμβουλευτικό μαζί με κάποιον συντονιστή, ώστε να επηρεάσουν ανάλογα τους εφήβους, καθώς και ειδικοί εξωτερικοί επαγγελματίες υγείας. Τα αποτελέσματα ενός έτους βασικής εκπαίδευσης για την μείωση του τσιγάρου, της κατανάλωσης αλκοόλ και της χρήσης μαριχουάνας δείξαν μείωση κατά 56-67% χωρίς επιπλέον συνεδρίες, ενώ σε όσους έλαβαν πρόσθετη βοήθεια παρατηρήθηκε μείωση της χρήσης κατά 87%. Ακόμη, από το πρόγραμμα φάνηκε πως μπορεί να μειωθεί η πιο συχνή και συστηματική χρήση διαφορετικών ναρκωτικών, η συχνή κατανάλωση αλκοόλ και τα επεισόδια μέθης (NCPC, 2009).

1.3. Προκλήσεις που παρουσιάζονται στη διαχείριση του ζητήματος στα γυμνάσια

Στην Αμερική, κατά την εφαρμογή ενός προγράμματος πρόληψης χρήσης ναρκωτικών για εφήβους στο γυμνάσιο, πιθανή είναι η εμφάνιση προβλημάτων, όπως η έλλειψη συμμετοχής των εφήβων σε αυτά τα προγράμματα, η αυτόβουλη έξοδος τους ή ακόμα και η αρνητική επιρροή των συνομήλικων (NCPC, 2009). Σύμφωνα με τις ισχύουσες συνθήκες στα σχολεία της Αμερικής, ένα πιθανό μέρος

που μπορεί να γίνεται η διακίνηση ναρκωτικών είναι το προαύλιο. Συνεπώς, το διάλειμμα αποτελεί την κατάλληλη χρονική στιγμή για οποιαδήποτε πιθανή εμπορική συναλλαγή. Σύμφωνα, με τους κανονισμούς του σχολείου πρέπει στα διαλείμματα να βρίσκεται πάντα κάποιος δάσκαλος ή δάσκαλοι, ώστε να επιτηρείται όλο το προαύλιο του σχολείου και αν πέσει στην αντίληψη οποιουδήποτε καθηγητή κάτι, οφείλει να ενημερώσει τον διευθυντή. Στη δικαιοδοσία του σχολείου είναι η ενημέρωση της αστυνομίας για τυχόν ύποπτο περιστατικό και η αστυνομία με τη σειρά της μπορεί να μιλήσει με τον μαθητή, πάντα με την παρουσία γονέα ή κηδεμόνα. Ωστόσο, είναι πιθανό ο γονέας του μαθητή να μη γνωρίζει και να μην έχει παρατηρήσει κάποια ανάλογη συμπεριφορά και να αρνηθεί τους ισχυρισμούς των καθηγητών, άρα το έργο του σχολείου δυσκολεύει ακόμη περισσότερο. Τότε έχει δικαίωμα και ο διευθυντής να συμμετάσχει στη συνάντηση, η οποία επιτρέπεται να ηχογραφείται (DEECD, 2009).

Στην Κένυα φαίνεται ότι αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα με τη διακίνηση και χρήση ναρκωτικών ουσιών στα σχολικά περιβάλλοντα. Πραγματοποιήθηκε έρευνα (Rono et al., 2019) σε 24 γυμνάσια της Κένυας σε μαθητές που έκαναν χρήση ναρκωτικών, αλκοόλ και τσιγάρου. Στόχοι της έρευνας ήταν να καταγραφούν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά μαθητών που ήταν χρήστες ναρκωτικών ουσιών και να εντοπιστούν τα προβλήματα που εμφανίζονται στις σχολικές μονάδες. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν πως σε καταπιεστικά οικογενειακά περιβάλλοντα, η προσπάθεια μείωσης της χρήσης ναρκωτικών από μαθητές γυμνασίου ήταν πιο δύσκολη. Μαθητές που είχαν μεγαλύτερη οικονομική ευχέρεια, αντιμετώπιζαν δυσκολίες στο να μειώσουν τη χρήση ναρκωτικών. Σε αρκετά σχολεία η πρόσβαση σε ουσίες ήταν πολύ εύκολη, γεγονός που επιβάρυνε το έργο του σχολείου στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Ένας ακόμα παράγοντας που φαίνεται ότι δυσκόλεψε τη διαχείριση του φαινομένου ήταν και η επιρροή των συνομηλίκων. Τέλος, η έλλειψη σωστής εφαρμογής της πολιτικής σχετικά με την κατάχρηση ουσιών επισημάνθηκε ως ένα επιπλέον ζήτημα (Rono et al., 2019).

Σύμφωνα με άλλη έρευνα που διεξήχθη σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Κένυας όπου εφαρμόζονται προγράμματα πρόληψης για την χρήση ναρκωτικών ουσιών, εντοπίστηκαν προβλήματα που προκύπτουν σε αυτή τη διαδικασία (Kisaka, 2019). Ένα είναι πως οι ίδιοι οι γονείς μπορεί να αρνιούνται πως τα παιδιά τους κάνουν χρήση ουσιών ή ακόμη και να μην τα επιβλέπουν σε τέτοιο βαθμό που να είναι σε θέση να εντοπίσουν αυτό το πρόβλημα. Επιπλέον, πολλοί

γονείς παρόλο που μπορεί να υποψιάζονται πως τα παιδιά τους έχουν σχέση με ναρκωτικές ουσίες είτε ως χρήστες, είτε ως διαμεσολαβητές, ενώ οφείλουν να ενημερώσουν το σχολείο, ώστε να παρακολουθήσουν το ζήτημα και να το διαχειριστούν, δεν το κάνουν. Συνήθως, οι γονείς των μαθητών που κάνουν χρήση ουσιών αναφέρουν το ζήτημα στις αρμόδιες σχολικές αρχές όταν πλέον οι μαθητές έχουν φτάσει σε σημείο εξάρτησης από αυτές, γιατί φοβούνται σε μεγάλο βαθμό πως ένα τέτοιο ζήτημα θα εκθέσει την οικογένειά τους. Ωστόσο, υπάρχουν και γονείς που θέτουν οι ίδιοι σε θέση διαμεσολαβητών ουσιών ή τσιγάρων τα παιδιά τους ζητώντας τους να τα αγοράσουν για εκείνους. Το παράδειγμα αυτό δυσχεραίνει πολύ το έργο του σχολείου στην αντιμετώπιση της χρήσης ναρκωτικών από εφήβους. Καθηγητές οι οποίοι καπνίζουν ή κάνουν χρήση ουσιών μπροστά στους μαθητές αποτελούν επίσης αρνητική επιρροή για τους εφήβους και για τα προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης, γιατί έτσι είναι σαν να τους ωθούν στη χρήση (Kisaka, 2019· Lelei et al., 2020).

Αντίστοιχα στη χώρα μας υπάρχει ελλιπής ενημέρωση σε σχέση με την ευαισθητοποίηση των εφήβων στα σχολεία ως προς τις ναρκωτικές ουσίες. Η ενημέρωση συνήθως γίνεται μέσα από ομιλίες, χωρίς να είναι προσαρμοσμένη στις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα αρκετές φορές οι μαθητές να παραμένουν παθητικοί δέκτες της πληροφορίας. Μέρος του προβλήματος αποτελεί και η ελλιπής ενημέρωση και εκπαίδευση των καθηγητών για την διεξαγωγή τέτοιων προγραμμάτων ή και απλών ενημερώσεων μέσα στην τάξη. Οι καθηγητές χρειάζεται να χρησιμοποιήσουν εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που θα ενισχύσουν την κριτική σκέψη των μαθητών. Με αυτόν τον τρόπο κάθε δάσκαλος θα είναι σε θέση να καλύψει τις μαθησιακές ανάγκες όλων των μαθητών και παράλληλα να αντιμετωπίσει κάθε δυσκολία (π.χ. απόσπαση προσοχής) που μπορεί να εμφανιστεί κατά την ενημέρωση. Μέσα από την ενίσχυση της κριτικής σκέψης, οι μαθητές σταδιακά θα ευαισθητοποιηθούν ως προς το ζήτημα των ναρκωτικών και θα αντιληφθούν με περισσότερη ωριμότητα και λιγότερη παρορμητικότητα τις επιπτώσεις της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών (Παππά, 2018· ΦΕΚ 13423/ΓΔ4/9-2-2021).

2. Η σχέση της μουσικής με τις ναρκωτικές ουσίες: μία διττή οπτική.

Οι έφηβοι συνηθίζουν να ακούν πολλές ώρες της ημέρας μουσική και να παρακολουθούν τους αγαπημένους τους καλλιτέχνες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αρκετοί από αυτούς τους καλλιτέχνες μπορεί να τραγουδάνε σε συναυλίες υπό την επήρεια ναρκωτικών και παράλληλα να καταφέρνουν να διασκεδάζουν το κοινό τους. Η μουσική αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό μέρος της ταυτότητάς τους (Finnerty, 2020). Όπως αναφέρεται στο Roberts, et al. (2003) από έρευνα όπου διεξήχθη σε 600 μαθητές δημοσίων και ιδιωτικών γυμνασίων της Μινεσότα, φάνηκε πως ο μέσος όρος των εφήβων άκουγε μουσική 21 ώρες την εβδομάδα. Σύμφωνα με την αναπτυξιακή ψυχολογία η μουσική μπορεί να καλλιεργήσει τη συμπεριφορά, τις γνωστικές λειτουργίες, τα συναισθήματα και τα κίνητρα των εφήβων σε θετικό επίπεδο τόσο όσο και η ψυχοπαθολογία (Miranda, 2013). Ακόμη, οι στίχοι από τραγούδια και βίντεο που αναφέρονται στα ναρκωτικά μπορεί να παρουσιάζουν καλλιτέχνες με κάποια φαινομενικά πετυχημένη ζωή και μέσω αυτών ανάλογα τραγούδια συχνά προσελκύουν την προσοχή των εφήβων, που έχουν την τάση να μιμούνται καταστάσεις και συμπεριφορές. Το γεγονός αυτό μπορεί να μεταφέρει πολύ λανθασμένα μηνύματα για τα ναρκωτικά στους νέους, οι οποίοι βλέποντας τους αγαπημένους τους τραγουδιστές να πετυχαίνουν σε αυτό που κάνουν, μπορεί να αντιληφθούν λανθασμένα κάποια θετική οπτική στη χρήση ναρκωτικών (Finnerty, 2020).

Η μουσική συμβάλει σημαντικά και στην κοινωνικότητα και κοινωνικοποίηση των εφήβων. Οι νέοι χρησιμοποιούν τη μουσική για να συνδεθούν και να γνωριστούν καλύτερα με συνομηλίκους τους. Μέσω των μουσικών τους προτιμήσεων έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν μια πρώτη εντύπωση για την προσωπικότητα και τις αξίες κάποιου νέου ατόμου (Miranda, 2013). Για παράδειγμα, αν κάποιος συνομηλίκός τους δεν έχει ακούσματα pop μουσικής και δεν γνωρίζει για την pop κουλτούρα είναι δύσκολο να βρίσκεται σε μία παρέα ατόμων που ακούνε αυτή τη μουσική και πηγαίνουν συχνά σε ανάλογα φεστιβάλ και συναυλίες. Συνεπώς, η μουσική αποτελεί σημαντικό κρίκο στην ανάπτυξη και τη διατήρηση κάποιας παρέας. Σε μεγαλύτερες παρέες σε μαγαζιά, κλαμπ και μπαρ μπορεί να μειωθεί η αμηχανία που υπάρχει ανάμεσα στα άτομα, αν αρκετά από αυτά δε γνωρίζονται πολύ και μπορεί να μη νιώθουν τόσο άνετα στο σύνολο, ή να μην είναι τόσο εξωστρεφή. Ακόμη, η μουσική μπορεί να αποτελέσει θέμα συζήτησης, να δημιουργήσει την

ανάγκη για χορό και έτσι το άτομο να ενταχθεί πιο εύκολα στο σύνολο (Roberts, et al., 2003· Miranda, 2013)

2.1. Οι μουσικές προτιμήσεις των εφήβων, ως μέσο παρακίνησης για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών

Οι μουσικές προτιμήσεις των εφήβων συχνά παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες, ωστόσο δεν είναι λίγα τα μουσικά είδη που προτιμούν (Selfhout et al., 2009). Σύμφωνα με έρευνα οι μουσικές προτιμήσεις των νέων χωρίζονται σε πέντε κατηγορίες: την απαλή, την απλή, την εκλεπτυσμένη, την έντονη και τη σύγχρονη μουσική. Ανάλογα με τις προηγούμενες κατηγορίες διαμορφώνεται και η συναισθηματική και ψυχολογική κατάσταση των εφήβων. Μελέτες έχουν δείξει πως η έντονη μουσική (intense music) (π.χ. rock, punk, hip-hop, heavy metal) έχει αρνητική επίδραση στη ψυχολογία των εφήβων, καθώς αυξάνονται και οι πιθανότητες για κατάθλιψη, χρήση ναρκωτικών, άγχος και ο κίνδυνος για αυτοκτονία (Monteiro et al., 2021). Άλλες μελέτες έχουν δείξει αρνητικά αποτελέσματα στη συμπεριφορά των εφήβων που άκουγαν hip-hop, metal, rap, και reggae. Σε έρευνα (Finnerty, 2020) που διεξήχθη σε σχολείο της Καλιφόρνια ήταν ξεκάθαρη η χρήση αλκοόλ, μαριχουάνας και παράνομων ναρκωτικών από τους μαθητές. Φανερή ήταν ακόμη και η προτίμηση εφήβων, που κάνανε χρήση ναρκωτικών ουσιών στη μουσική των clubs R&B και Techno. Σε άλλη έρευνα (Motyka & Al-Imam, 2019) που έγινε στο Βέλγιο οι μαθητές απάντησαν πως η Trance μουσική ήταν πολύ διαδεδομένη ανάμεσα σε όσους ήταν χρήστες.

Επιπλέον, ποσοτική έρευνα που διεξήχθη στο Βέλγιο έδειξε πως νέοι που συχνάζουν σε clubs και χορευτικά events είχαν διπλάσιες πιθανότητες να κάνουν χρήση ναρκωτικών, συγκριτικά με εκείνους που προτιμούσαν τα rock φεστιβάλ. Ωστόσο, η χρήση νόμιμων και παράνομων ναρκωτικών και η μίξη ουσιών δεν προέρχεται αποκλειστικά από παθολογικές συμπεριφορές που πηγάζουν από την κοινωνική τους ζωή. Συγκεκριμένα, σε έρευνα (Motyka & Al-Imam, 2019) που διεξήχθη στο Σαν Φρανσίσκο σε νέους που παρευρίσκονταν σε πάρτι με ηλεκτρονική μουσική φάνηκε πως κάνανε χρήση ουσιών κατά τη διάρκεια του πάρτι για να ενισχύσουν την ψυχολογία τους και παράλληλα να ηρεμίσουν από την ένταση του

πάρτι, ώστε να επανέλθουν σταδιακά στους ρυθμούς της καθημερινότητάς τους (Motyka & Al-Imam, 2019· Finnerty, 2020).

Πολλοί είναι οι καλλιτέχνες που έχουν μεγάλη απήχηση στο νεανικό κοινό και είναι πιο προσιτοί και αγαπητοί σε αυτό. Αρκετά είναι και τα μουσικά είδη που επηρεάζουν τους εφήβους. Αυτό συμβαίνει συχνά, μέσω της συμπεριφοράς και του στυλ που υιοθετεί ο τραγουδιστής στα τραγούδια του, αλλά και την καθημερινότητά του (Monteiro et al., 2021). Η αντιδραστικότητα, που διαφαίνεται στους στίχους, προκαλεί επίσης το ενδιαφέρον τους. Επιπλέον, οι μουσικές προτιμήσεις των εφήβων έχουν άμεση σχέση με την ψυχολογική τους κατάσταση και την διάθεσή τους. Συχνά, νιώθουν πως μέσα από τη μουσική που ακούνε πως μπορούν να ξεφύγουν από την καθημερινότητα και τα προβλήματα που την κατακλύζουν (Mulder et al., 2009).

Πραγματοποιήθηκε μελέτη σε σχολείο της Ολλανδίας στην οποία διερευνήθηκαν οι μουσικές προτιμήσεις των εφήβων σε συνάρτηση με τη χρήση ναρκωτικών από εκείνους (Mulder et al., 2009). Από τα αποτελέσματα φάνηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητών με τάση προς την χρήση ναρκωτικών προτιμούσαν τα μουσικά είδη: soul/R&b και rap/hip-hop και ήταν εξίσου πιθανό να μυήσουν συνομηλίκους τους σε αυτά. Ένα μικρότερο ποσοστό εξέφρασε την προτίμησή του προς τα Hard μουσικά είδη (π.χ. hard rock, heavy metal) και η μελέτη έδειξε, πως οι έφηβοι που συνήθιζαν να ακούν αυτού του είδους μουσική είχαν εξίσου την τάση να επιλέγουν από μόνοι τους την χρήση ουσιών, όσο και να επηρεάζουν άλλους. Το μικρότερο ποσοστό των εφήβων που συμμετείχαν στην έρευνα προτιμούσε είδη μουσικής όπως jazz, κλασική και pop, χωρίς την τάση να επηρεάζεται από συνομηλίκους, ή να κάνει χρήση ναρκωτικών (Mulder et al., 2009).

Ωστόσο, δεν επικεντρώνονται όλες οι έρευνες αποκλειστικά στην αρνητική επιρροή της Hard μουσικής στην ψυχολογία των εφήβων. Μία πιθανή θετική ή αρνητική επιρροή της μουσικής στους εφήβους ίσως φανερώνει έμμεσα την εσωτερίκευση κάποιας ψυχοπαθολογίας. Συνεπώς, είναι σημαντικό να διερευνάται η σχέση και ο αντίκτυπος των μουσικών προτιμήσεων των εφήβων ως προς τις γνωστικές τους λειτουργίες. Επιπλέον, σε άλλη έρευνα (Monteiro et al., 2021) φάνηκε πως υποστηρικτές της rock είχαν την τάση να εκφράζουν αντιδραστικές συμπεριφορές. Ωστόσο, η παρατήρηση πως η έντονη μουσική προωθεί μόνο αρνητικές συμπεριφορές, δεν είναι ακόμη απόλυτα καθορισμένη, καθώς πρέπει να ερευνηθούν περισσότερο και οι εσωτερικοί παράγοντες, οι οποίοι διαφέρουν σε κάθε περίπτωση (Monteiro et al., 2021· Roberts et al., 2003).

2.2.Μουσικά είδη που συνδέονται είτε με τη χρήση είτε με την πρόληψη κατά των ναρκωτικών

Πολλά είναι τα μουσικά είδη που περιέχουν στίχους που αναφέρονται στις ναρκωτικές ουσίες με τέτοιο τρόπο που επηρεάζουν πολύ τους εφήβους. Ένα από αυτά τα είδη είναι η hip-hop. Στους στίχους των hip-hop τραγουδιών, η χρήση της μαριχουάνας ως ψυχοδραστικό ναρκωτικό έχει κύριο ρόλο. Ακόμη, η hip-hop είναι κληρονομιά του «Κινήματος των Μαύρων Τεχνών» (Black Arts Movement), το οποίο δημιουργήθηκε από τον αγώνα των μαύρων για την ισότητα και την ελευθερία τους. Σύμφωνα με την πολιτική του πλευρά, το συγκεκριμένο μουσικό είδος που στην Αμερική των λευκών θεωρούνταν «κακό» και ότι ενίσχυε την εγκληματικότητα, δεν θεωρούνταν ότι είχε μουσική δεξιοτεχνία, αλλά ότι πρόβαλε στερεότυπα (Smiley, 2017· Haddad, 2021).

Αλλά δημοφιλή μουσικά είδη είναι η jazz, η doo-wop, η rock, η punk, και η χορευτική μουσική (dance music). Ακόμη, μεγάλο ενδιαφέρον έχει η ψυχεδελική ροκ της δεκαετίας του '60, η οποία είναι γνωστή για το περιεχόμενο ναρκωτικών στη θεματολογία των τραγουδιών της. Οι καλλιτέχνες αυτού του είδους συνδύαζαν τη χρήση ναρκωτικών με τη δεξιοτεχνία στη μουσική τους (Smiley, 2017).

Στη δεκαετία του 1960 οι ρυθμοί των ανθρώπων ήταν πιο χαλαροί, ανάλογη ήταν και η τάση τους προς τη χρήση ναρκωτικών. Η ροκ μουσική τότε θεωρούνταν πολύ απλή, οπότε πολλοί καλλιτέχνες γράφανε μουσική υπό την επήρεια LSD, γιατί ήθελαν να αποτυπώσουν το συναίσθημα που ένιωθαν και την εμπειρία που βίωναν στη μουσική τους. Κάποια από αυτές τις συνθέσεις είναι το Sunshine Superman του Donovan και το δεύτερο άλμπουμ After Bathing at Baxter's των Jefferson Airplane. Ακόμη, άλλα μουσικά γκρουπ έγραφαν συνθέσεις με ψυχεδελική μουσική και ελάχιστο πειραματισμό. Έδιναν πολύ έμφαση στην ενορχήστρωση. Κάποιοι από αυτούς τους καλλιτέχνες ήταν ο Chris Dreja, ο οποίος έπαιζε ρυθμική κιθάρα, με το άλμπουμ The Yardbirds, καθώς και ο Joe McDonald, με το άλμπουμ Country Joe and The Fish. Επιπλέον, οι Beatles στο άλμπουμ τους Revolver, χρησιμοποίησαν ψυχεδελική μουσική, όταν ακόμη δεν την είχαν χρησιμοποιήσει πολλοί καλλιτέχνες στις συνθέσεις τους, και ήταν εμπνευσμένο από την χρήση των LSD. Χαρακτηριστικό ήταν το τελευταίο τραγούδι του ίδιου άλμπουμ Tomorrow Never Knows, το οποίο ήταν εμπνευσμένο από το βιβλίο «Η Ψυχεδελική Εμπειρία: Ένα Εγχειρίδιο βασισμένο στη Θηβητανική Βίβλο των Νεκρών» (The Psychedelic

Experience: A Manual based on the Tibetan Book of the Dead) των Timothy Leary, Ralph Metzner και Richard Albert. Όμως, τα πιο χαρακτηριστικά άλμπουμ ψυχεδελικής μουσικής των Beatles είναι το Strawberry Fields Forever και το Penny Lane, τα οποία συχνά αναφέρονται ως τα καλύτερα άλμπουμ που γράφτηκαν και αποτέλεσαν ιδιαίτερη πηγή έμπνευσης για την μουσική που ακολούθησε. Πολλοί καλλιτέχνες πειραματίστηκαν με τη ψυχεδελική μουσική, κάποιοι από αυτούς δεν έγιναν ποτέ γνωστοί, αρκετοί όμως έκαναν μοναδικές και πολύ μεγάλες επιτυχίες για την pop μουσική, όπως ήταν οι Jefferson Airplane, ο Jimi Hendrix, οι Doors και οι Cream (Radenkova-Saeva, 2008· O'Brien, 2015).

Σχετικά με την επίδραση των ναρκωτικών στον οργανισμό, όπως αναφέρεται στο Smiley (2017) ο DJ και παραγωγός A-Rock στο άρθρο του Licensed To Pill (Με άδεια για χάπια) άσκησε κριτική στους ανάλογους καλλιτέχνες όχι για το περιεχόμενο των στίχων της μουσικής που τραγουδούσαν, ούτε για το είδος σαν μουσική, αλλά για τους ίδιους τους καλλιτέχνες, γιατί δεν αναφέρονται ανοιχτά στις επιπτώσεις που είχαν τα ναρκωτικά στον οργανισμό τους. Ακόμη, αναφέρθηκε στη ψυχεδελική ραπ υποστηρίζοντας πως εκείνη εκθείαζε τις ναρκωτικές ουσίες. Επιπλέον, κάποιες από τις επιπτώσεις που έχουν αναφερθεί κατά την επήρεια ναρκωτικών είναι το αίσθημα της εφορίας, ενώ από την επιβλαβή πλευρά τα ναρκωτικά προκαλούν παραισθήσεις, υπνηλία, θολή όραση, ξηρότητα του στόματος, κώφωση, ναυτία, ταραχή, σύγχυση, ζαλάδα, αϋπνία, πονοκέφαλο, ίλιγγο, σοβαρή εγκεφαλική βλάβη και εθισμό (Smiley, 2017· O'Brien, 2015).

Η έρευνα (Smiley, 2017) Drug Slang in Hip-Hop (Η αργκό των ναρκωτικών στη Hip-hop) διεξάχθηκε από την διαδικτυακή ιστοσελίδα Project Know, για την αναφορά των ναρκωτικών ουσιών σε στίχους τραγουδιών Ραπ μουσικής. Στην παραπάνω έρευνα παρατηρείται η συχνότητα χρήσης διάφορων ναρκωτικών από καλλιτέχνες της hip-hop. Έγινε ανάλυση σε ιστοσελίδες και ιστολόγια και επιλέχθηκαν 50 hip-hop τραγούδια με αναφορά στην κατανάλωση ναρκωτικών, όπως του Purple drank, αλκοόλ, μαριχουάνας, έκστασης (MDMA) και κοκαΐνης. Ακόμη, ο Smiley (2017) παρατηρεί δυο πτυχές της ανάλυσης την ιδιότητα του να είσαι μέλος μίας ομάδας με εγκληματικές διαθέσεις (gangsterism) και την υπερσεξουαλικότητα. Συνεπώς, οδηγούμαστε στο είδος της Gangster Rap, στην οποία ο αφηγητής-τραγουδιστής (rapper) δείχνει την ισχύ και τη δύναμη που έχει μπροστά στους άλλους (π.χ. στο κοινό του) και τονίζεται η αρρενωπότητα του με την ικανότητα που έχει να είναι βίαιος, ή να μπλέκεται σε εγκληματικές ή παράνομες δραστηριότητες.

Επίσης, ενισχύεται η υπερσεξουαλικότητά του με την ικανότητά του να παραπλανεί γυναίκες (Smiley, 2017· Roberts et al., 2003). Σαν μουσικό είδος χαρακτηρίζεται από χρήση επαναλαμβανόμενων ρυθμικών και μελωδικών μοτίβων, τον έλεγχο του ρυθμού, τις συχνότητες του μπάσου και τα μουσικά κενά. Πρόκειται για μουσική υψηλής έντασης και ήχους χαμηλών συχνοτήτων, με φωναχτούς στίχους που οδηγούν στο θόρυβο. Για καιρό ο Τύπος αρνούνταν να ονομάσει τους rappers ως συνθέτες, γιατί δεν έπαιζαν μουσικά όργανα, όμως ως μουσικό όργανο χρησιμοποιούσαν τη φωνή τους (Jagodzinski, 2005). Σε πολλά τραγούδια οι τραγουδιστές μέσω των στίχων μεταφέρουν την προσωπική τους εμπειρία χρήσης. Επιπλέον, οι στίχοι της gangster rap παρουσίαζαν την εμπειρία των rappers ως διαμεσολαβητές ουσιών, ακόμη και αν οι ίδιοι δεν ήταν ακόμη χρήστες και φανέρωναν τις πιθανότητες να γίνουν. Σταδιακά, οι τραγουδιστές της rap υιοθέτησαν ένα άλλο στυλ στο ντύσιμο με πιο ακριβά ρούχα από πιο γνωστές μάρκες, ώστε να τραβάνε την προσοχή. Η Gangster Rap έγινε βασικό μουσικό είδος της κυρίαρχης τότε Hip-Hop στη δεκαετία του 1990. Δύο από τους πιο γνωστούς καλλιτέχνες που προώθησαν την Gangster Rap ήταν ο B.I.G, γνωστός ως Biggie και ο Tupac Shakur (Smiley, 2017).

2.3. Η ιδιαίτερη σημασία των τραγουδιών και των στίχων τους

Σύμφωνα με έρευνα (Roberts, et al., 2003) που διεξήχθη σε εφήβους στη Σουηδία, αναζητήθηκε το πόσο μπορεί να καθορίσει η μουσική τη διάθεση των νέων και γιατί ακούν μουσική στο μεγαλύτερο μέρος της μέρας τους. Επέλεξαν ανάμεσα σε τρεις περιπτώσεις: 1. τη δημιουργία ήρεμης ατμόσφαιρας στο χώρο και τη διαχείριση της διάθεσής τους, 2. τη δημιουργία ήσυχου περιβάλλοντος και έναν τρόπο για να γεμίσουν το χρόνο τους και 3. την εστίαση της προσοχής τους στους στίχους του τραγουδιού. Οι παραπάνω περιπτώσεις φάνηκε να απασχολούν και να ωθούν τους εφήβους στην ακρόαση μουσικής μέσα στη μέρα τους, με βαθμό σημαντικότητας ανάλογο με τη σειρά που παρατίθενται προηγουμένως. Συμπεραίνεται μέσω της παραπάνω έρευνας, πως οι έφηβοι ακούν μουσική σύμφωνα με τη ψυχολογική τους κατάσταση, για να χαλαρώσουν και να ξεφύγουν από καταστάσεις που τους προβληματίζουν. Για παράδειγμα, είναι πιθανό αν νιώθουν θυμό, να ακούσουν μουσική με ανάλογο tempo και ένταση, όπως και αν νιώσουν στεναχώρια, μπορεί να

ακούσουν ήρεμη μουσική σε ελάσσονα τονικότητα αντίστοιχα (Roberts, et al., 2003· Rentfrow & Gosling, 2003).

Σημαντικό ρόλο σε ένα τραγούδι παίζουν οι στίχοι του, και αρκετοί έφηβοι δηλώνουν ότι ακούν πολλά τραγούδια για τους στίχους τους. Όμως, όπως αναφέρεται στο Roberts et al. (2003) αρκετοί από αυτούς τα ακούνε για την μουσική τους. Οι έφηβοι ωστόσο που ακούνε heavy metal και rap μουσική φαίνεται πως μπορεί να ακούνε αυτό το είδος λόγω των στίχων των τραγουδιών, σε αντίθεση με νέους που ακούν διαφορετικά μουσικά είδη. Ακόμη, πολλοί νέοι τείνουν να δίνουν προσοχή σε στίχους που έχουν σημασία για εκείνους και στους οποίους εκείνοι αισθάνονται κάποιο συναισθηματικό αντίκτυπο. Όσο πιο αντίθετη και διαφορετική είναι η μουσική ενός τραγουδιού από τα συμβατικά τραγούδια τόσο πιο πιθανό είναι οι νέοι να εστιάσουν στους στίχους τους (Roberts, et al., 2003· Monteiro et al., 2021).

Ακόμη, η αναφορά σε θέματα όπως η χρήση ναρκωτικών από εφήβους σε στίχους τραγουδιών, από ότι σε διαφορετικά πλαίσια (π.χ. τηλεόραση) παρατηρείται πως είναι πιο συχνή (Miller, 2008). Ο τρόπος που διατυπώνεται και προσεγγίζεται το ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών, προσελκύει την προσοχή των εφήβων (Mulder et al., 2009). Συνεπώς, πολλοί γονείς μπορεί να θεωρούν πως δεν είναι καλό τα παιδιά τους να εκτίθενται σε μεγάλο βαθμό στο άκουσμα αυτής της μουσικής. Δεδομένου αυτού ο καθηγητής Primack (2008, όπως αναφέρεται στο Miller, 2008, σ.8) αναφέρει: «Δώσε στους νέους ανθρώπους τα εργαλεία που χρειάζονται για να αναλύσουν τα μηνύματα στους στίχους των τραγουδιών. Τα καλά εκπαιδευμένα παιδιά είναι πιο πιθανό να κάνουν καλύτερες επιλογές για το ποιες επιρροές να αποδεχτούν και ποιες να απορρίψουν».

Οι στίχοι τραγουδιών Hard μουσικής μπορεί να αναφέρονται στην αυτοκτονία, το θάνατο, την απελπισία, την απόγνωση για την ζωή και τη χρήση και κατάχρηση ουσιών. Συνεπώς, υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες να αυξηθεί η αρνητική και να μειωθεί η θετική επιρροή της συναισθηματικής κατάστασης των εφήβων, οι οποίοι προτιμούν να ακούνε μόνο μουσικά είδη με το παραπάνω περιεχόμενο (Roberts, et al., 2003).

2.4.Προγράμματα πρόληψης και ευαισθητοποίησης κατά των ναρκωτικών ουσιών που εφαρμόζονται στα γυμνάσια

Όπως αναφέρθηκε το σχολείο παίζει πρωτίστο ρόλο στην πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών από μαθητές σε γυμνάσια. Για την επιτυχία του στόχου της πρόληψης, το πρόγραμμα είναι καλό να εστιάζει στο βάρος και την αλλαγή που επιφέρει η χρήση ουσιών στους νέους. Παράλληλα, δίνεται έμφαση στους τρόπους που οι έφηβοι μπορούν να προστατευτούν, αλλά μπορούν και να αποφύγουν την επιρροή των συνομηλίκων τους, που τους ωθούν στη χρήση και να ενισχύσουν τις ατομικές τους δεξιότητες σε διάφορους τομείς δραστηριοτήτων. Συνεπώς, αποτελεσματικό μέσο πρόληψης μπορεί να αποτελέσει η θεωρητική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εφήβων με έμφαση στους λόγους που ένα άτομο ωθείται προς τα ναρκωτικά, αλλά και στους τρόπους με τους οποίους μπορούν οι νέοι να προστατευτούν. Έπειτα, προτείνονται διάφορες μέθοδοι αλληλεπίδρασης με σκοπό την ώθηση των μαθητών στη συμμετοχή του προγράμματος και την ενίσχυση της επικοινωνίας με τους συνομηλίκους τους για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους (Μπάφη, 2011).

Ακόμη, η ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων συνεπάγεται την πλήρη, επιστημονικά ορθή και σαφή ενημέρωση των εφήβων για τις ναρκωτικές ουσίες και οφείλει να συμβαδίζει με τους κοινωνικούς τους ρυθμούς. Τέλος, σημαντική είναι και η εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων πρόληψης από εξειδικευμένους εκπαιδευτικούς, με καθορισμένο εκπαιδευτικό υλικό και τη χρήση εγχειριδίων. Πιο συγκεκριμένα σε μαθητές ηλικίας 12-15 ετών τα προγράμματα πρόληψης θα είναι αποτελεσματικά αν στοχεύσουν στη βελτίωση των σχολικών τους επιδόσεων (π.χ. εστίαση στη μελέτη), στις κοινωνικές τους δεξιότητες (π.χ. τη διεκδικητικότητα), στην ενίσχυση ικανοτήτων αντίστασης από την πίεση συνομηλίκων, στη διαμόρφωση αντιλήψεων σχετικά με τη χρήση ουσιών και στην εμφάνιση κινήτρων για την αποχή από τις ουσίες (Μπάφη, 2011).

Προγράμματα που υλοποιούν δράσεις, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν ενδοσχολικά και εξωσχολικά μπορεί να οδηγήσουν σε καλύτερα αποτελέσματα από αντίστοιχα προγράμματα που διεξάγονται αποκλειστικά στα πλαίσια ενός μαθήματος. Πιο συγκεκριμένα, τέτοια προγράμματα είναι αυτά που συνδυάζουν την εκπαίδευση στις δεξιότητες του ατόμου με την κανονιστική εκπαίδευση και πληροφορούν τους εφήβους για τα αποτελέσματα της χρήσης ουσιών και έχουν

χαρακτηριστεί ως ολοκληρωμένα προγράμματα κοινωνικών επιρροών. Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία έχει η καθολική πρόληψη, η οποία αφορά δραστηριότητες που γίνονται σε μαθητές οι οποίοι είναι σε επισφαλή θέση (π.χ. αντιμετωπίζουν βία, έχουν τάση για αυτοκτονία) για την καθυστέρηση έναρξης ή την αποφυγή χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Άλλες μέθοδοι πρόληψης που εφαρμόζονται σε σχολεία είναι (α) η επικεντρωμένη πρόληψη, η οποία αφορά ομάδες ατόμων που βρίσκονται σε μεγάλο κίνδυνο και (β) η ενδεδειγμένη πρόληψη, η οποία αφορά άτομα που βρίσκονται σε αρχικά στάδια χρήσης ουσιών ή παρουσιάζουν διαταραχές διαγωγής ή προβλήματα συμπεριφοράς. Τέλος, η καθολική πρόληψη μπορεί να αποτελεί έναν συνδυασμό των προαναφερθέντων μεθόδων πρόληψης (Βασσάρα, 2007).

Σύμφωνα με το «Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Πρόγραμμα Πρόληψης της Κατάχρησης Ναρκωτικών Ουσιών» (European Drug Abuse Prevention Trial), έναν οδηγό για την πρόληψη και αντιμετώπιση των ναρκωτικών στα σχολεία της Ελλάδας και της Ευρώπης, αρκετά από τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν μέχρι και το 2007 δεν παρουσίασαν θετικά αποτελέσματα στη μείωση του ζητήματος της χρήσης ουσιών από νέους μαθητές στα σχολεία. Συγκεκριμένα, τα περισσότερα προγράμματα που βασίστηκαν αποκλειστικά στην πληροφόρηση σχετικά με τις ουσίες φάνηκε να μην είχαν κάποιο αντίκτυπο στους μαθητές είτε σχετικά με κάποια αλλαγή συμπεριφοράς, είτε με την εξέλιξη των γνώσεων τους. Το γεγονός αυτό πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι η απλή ενημέρωση και παράθεση γνώσεων για τους κινδύνους που επιφυλάσσουν τα ναρκωτικά δεν αρκεί αν δεν αντιμετωπίζεται συνδυαστικά με την αρνητική επιρροή που μπορεί να δέχονται οι έφηβοι από τα κοινωνικά τους περιβάλλοντά (π.χ. από τους συνομηλίκους τους).

Αποτέλεσμα αποτέλεσε το πρόγραμμα να μετεξελιχθεί σε μία εκπαίδευση «δεξιοτήτων ζωής» όπως ονομάστηκε, με στόχο την ενίσχυση διαφόρων δεξιοτήτων, ανάμεσα στις οποίες είναι η δεξιότητα λήψης αποφάσεων και η δεξιότητα στοχοθεσίας. Με την κατάκτηση αυτών των δεξιοτήτων οι έφηβοι αποκτούν δυνατότητες, ώστε να είναι σε θέση να διαχειριστούν επαρκώς το πιθανό άγχος που βιώνουν, να πάρουν σοβαρές και λογικές αποφάσεις και να λειτουργούν με αποφασιστικότητα. Ακόμη, άτομα που θεωρούν κοινωνικά αποδεκτή τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών είναι πιο πιθανό να καταφύγουν στη χρήση από ότι συνομήλικοί τους, οι οποίοι διαφωνούν με αυτή την συμπεριφορά. Αυτές οι πληροφορίες είναι χρήσιμες για το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή αποτελεσματικότερων προγραμμάτων ευαισθητοποίησης των εφήβων (Βασσάρα, 2007).

Β' μέρος: Εκπαιδευτική Εφαρμογή

1. Μεθοδολογία

1.1. Σκοπός της Εφαρμογής και Ερευνητικά Ερωτήματα

Σκοπός της μελέτης είναι να διερευνηθεί η οπτική των έφηβων σχετικά με τις ναρκωτικές ουσίες, η εμπλοκή με τους στίχους των τραγουδιών που ακούνε, και οι λόγοι που επιλέγουν τα δημοφιλή μουσικά είδη με ανάλογο περιεχόμενο. Η μελέτη αυτή αφορά μία μουσική εκπαιδευτική εφαρμογή βασισμένη στην ανάλυση τραγουδιών που αναφέρονται στα ναρκωτικά σε τμήματα Γ' γυμνασίου ενός σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον, στόχος είναι η διερεύνηση της συμβολής της εφαρμογής στην ευαισθητοποίηση των εφήβων στο ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών και η αποτύπωση όποιας αλλαγής στον τρόπο σκέψης όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά την διάρκεια αυτών των μαθημάτων. Συγκεκριμένα, επιχειρείται να απαντηθούν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα: (α) πώς προσεγγίζεται το ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο; και (β) ποια η συμβολή των τραγουδιών που έχουν ως θέμα τις ναρκωτικές ουσίες στην κατανόηση και ευαισθητοποίηση των μαθητών;

1.2. Ποιοτική Ερευνητική Προσέγγιση

Η ποιοτική έρευνα είναι ένα σύνολο ερευνών και πρακτικών εφαρμογών με τις οποίες επιχειρείται μια αναπαράσταση του εαυτού μέσα από τη βαθύτερη κατανόηση του (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Οι ερευνητές επιδιώκουν να ερμηνεύσουν ζητήματα θέτοντας συγκεκριμένα κριτήρια που αφορούν έναν ή και περισσότερους ανθρώπους στο φυσικό τους περιβάλλον. Στην ποιοτική έρευνα χρησιμοποιούνται ποικίλα εργαλεία συλλογής δεδομένων όπως συνεντεύξεις, φωτογραφίες, βιντεοσκοπήσεις, ηχογραφήσεις, σημειώσεις ημερολογίων κ.α.

Για την παρούσα ποιοτική εκπαιδευτική έρευνα εφαρμόστηκε σε ομάδα μαθητών και μελετήθηκε μέσα από την εφαρμογή η γενικότερη συμπεριφορά και οπτική τους σχετικά με το ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

1.3. Μεθοδολογικό Εργαλείο

Το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνα είναι η συλλογική μελέτη περίπτωσης. Στην παρούσα έρευνα επιχειρείται η μελέτη του συγκεκριμένου θέματος σε τέσσερις τάξεις της Γ' γυμνασίου, με σκοπό να αποτυπωθούν οι απόψεις των μαθητών, συλλέγοντας δεδομένα διαφορετικής οπτικής και προσέγγισης σχετικά με το ζήτημα (Creswell, 2012).

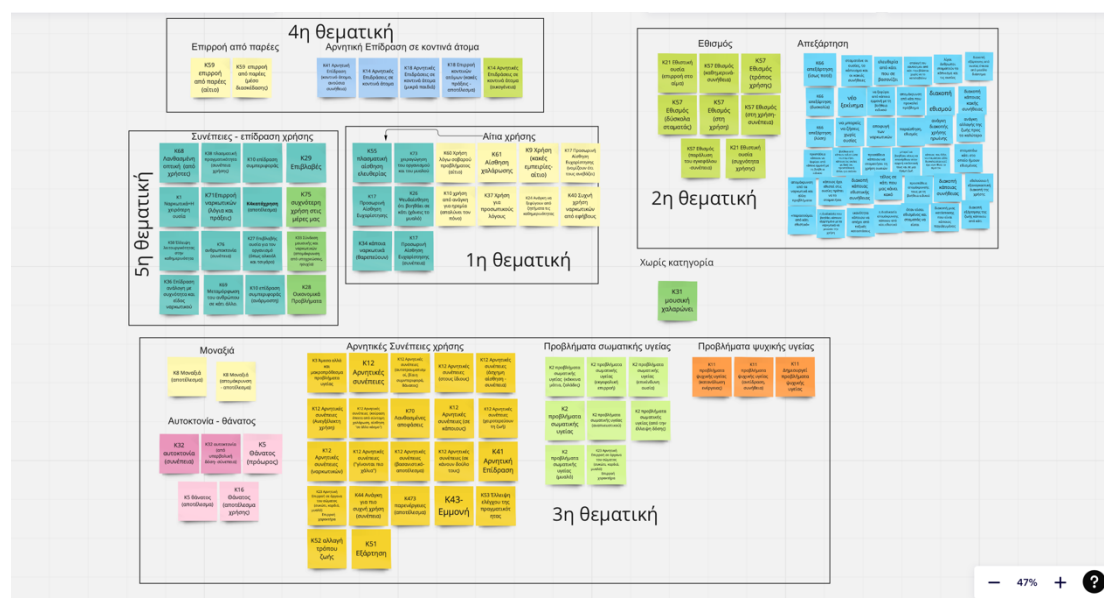
1.4. Δειγματοληψία

Στην παρούσα έρευνα εφαρμόστηκαν δυο στρατηγικές δειγματοληψίας ποιοτικής έρευνας. Η πρώτη είναι η δειγματοληψία κριτηρίου αφού η εκπαιδευτική εφαρμογή πραγματοποιήθηκε συγκεκριμένα σε μαθητές (15 ετών) Γ' γυμνασίου. Στην τελευταία τάξη του γυμνασίου τα παιδιά έχουν σχηματίσει μια πρώτη εντύπωση για τα ναρκωτικά και έχουν διαμορφώσει νέες παρέες, αλλά και συνήθειες σε σχέση με τα παιδιά της Α' γυμνασίου. Ακόμη, η συγκεκριμένη ηλικία είναι αρκετά κρίσιμη αναφορικά με τις εκφάνσεις συμπεριφορών της εφηβείας που παρουσιάζουν τα παιδιά. Επίσης, και η δειγματοληψία προσβασιμότητας καθώς ο διευθυντής του σχολείου προσέγγισε θετικά το πλάνο της έρευνας και αποδέχθηκε την εφαρμογή της στο σχολείο (Ισαρη και Πουρκός, 2015). Ακόμη, για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των μαθητών που συμμετείχαν στην εφαρμογή έχει γίνει Ψευδωνυμοποίηση και έχουν αφαιρεθεί προσωπικά στοιχεία σε σημεία που αναφέρονται αυτούσια τα λόγια τους.

1.5. Τρόποι Συλλογής Δεδομένων

Για την παρούσα εκπαιδευτική εφαρμογή χρησιμοποιήθηκαν τρία διαφορετικά εργαλεία συλλογής ποιοτικών δεδομένων. Δόθηκαν στους μαθητές δυο ερωτηματολόγια. Το πρώτο ήταν ένα σύντομο ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις σύντομης ανάπτυξης, που συμπληρώθηκε από τους μαθητές πριν την έναρξη της εφαρμογής. Μετά το πέρας των μαθημάτων δόθηκε στους μαθητές το δεύτερο ερωτηματολόγιο, ώστε να παρατηρηθεί η συμβολή της εκπαιδευτικής εφαρμογής ως προς το αντικείμενο της μελέτης. Κατά τη διάρκεια της εφαρμογής συμπληρώθηκαν δυο ερευνητικά ημερολόγια το ένα από το συμμετοχικό παρατηρητή (εκπαιδευτικός

μουσικής της τάξης) και το άλλο από την ερευνήτρια στα οποία αποτυπώθηκαν όλες οι παρατηρήσεις και οι αναστοχασμοί σχετικά με την εφαρμογή. Τέλος, μετά την ολοκλήρωση της εφαρμογής διεξήχθη μια ημι-δομημένη συνέντευξη με τον καθηγητή της μουσικής, ο οποίος είχε τους ρόλους του κριτικού φίλου και του συμμετοχικού παρατηρητή και στα τέσσερα τμήματα σε όλες τις συναντήσεις.

Πίνακας 1. Κατηγοριοποίηση των κωδικών στο πρόγραμμα Miro.

προκύψουν θεματικές κατηγορίες. Έπειτα ακολούθησε η επανεξέταση των θεμάτων, ελέγχθηκε η συνεκτικότητα των θεματικών κατηγοριών και διορθώθηκαν οι κωδικοί όπου χρειάστηκε. Στο πέμπτο στάδιο έγινε ο ορισμός και η ονομασία θεμάτων. Η ερευνήτρια μελέτησε κάθε θεματική κατηγορία, ώστε να μπορεί να την περιγράψει, για να υπάρχει απόλυτη συνοχή μεταξύ των κωδικών και να σιγουρευτεί πως δεν υπάρχουν ξένες πληροφορίες στην κάθε κατηγορία. Τέλος ονοματίστηκε κάθε θεματική κατηγορία (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Όπως φαίνεται στον πίνακα 1, η τελική κωδικοποίηση και η κατηγοριοποίηση των κωδικών σε θεματικές πραγματοποιήθηκε στο πρόγραμμα Miro για μεγαλύτερη ευκολία εύρεσης συσχετισμών ανάμεσα στους κωδικούς και τις θεματικές που αναδύθηκαν.

1.7. Εγκυρότητα και Αξιοπιστία

Επιχειρήθηκε να διασφαλιστεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της παρούσας έρευνας μέσα από τη τριγωνοποίηση των εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν και των δεδομένων που συλλέχθηκαν (ποικίλα εργαλεία συλλογής δεδομένων). Συγκεκριμένα, ως προς την αξιοπιστία, έγινε τριγωνοποίηση μεθόδων και ως προς την εγκυρότητα, χρησιμοποιήθηκε το ημερολόγιο του συμμετοχικού παρατηρητή και η συνέντευξη μαζί του, για την επαλήθευση των συμπερασμάτων και την διασφάλιση της αντικειμενικότητας της ανάλυσης. Η έρευνα εφαρμόστηκε σε μαθητές τεσσάρων τάξεων της Γ΄ γυμνασίου. Συνεπώς, συλλέχθηκε μεγαλύτερο πλήθος διαφορετικών δεδομένων για το ίδιο θέμα. Ακόμη, τα ίδια δεδομένα διασταυρώθηκαν με το ημερολόγιο παρατήρησης από την οπτική του συμμετοχικού παρατηρητή, καθώς και από το ημερολόγιο της ερευνήτριας. Τέλος, έπειτα από την ολοκλήρωση της εφαρμογής έγινε ημι-δομημένη συνέντευξη με τον καθηγητή της μουσικής, ο οποίος ήταν συμμετοχικός παρατηρητής στην έρευνα.

1.8. Διασφάλιση Αδειών

Σύμφωνα με το άρθρο 88 του Νόμου 4823/2021 (ΦΕΚ 136/Α/3-8-2021), για να πραγματοποιήσει κάποιος φοιτητής από Α.Ε.Ι. έρευνα σε σχολική μονάδα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης απαιτείται άδεια από την ίδια τη μονάδα με απόφαση του διευθυντή ή προϊσταμένου της σχολικής μονάδας. Στην παρούσα έρευνα η ερευνήτρια πήρε άδεια από τον διευθυντή του σχολείου, στον οποίο απέστειλε αναλυτική

περιγραφή της εφαρμογής, καθώς και έντυπο έγγραφης συναίνεσης για τη συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική εφαρμογή και το οποίο προωθήθηκε στους γονείς για την συγκατάθεση της συμμετοχής των παιδιών τους σε αυτή. Ακόμη, αποστάλθηκε αναλυτικό πλάνο της εκπαιδευτικής εφαρμογής που επρόκειτο να πραγματοποιηθεί στο σχολείο, ώστε να δοθεί έγκριση του πλάνου τόσο από το διευθυντή του σχολείου όσο και από τον καθηγητή της μουσικής.

1.9. Περιορισμοί της Έρευνας

Παρά την επιτυχή ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος υπήρξαν περιορισμοί ως προς τη μεγαλύτερη διασταύρωση των δεδομένων, αλλά και το περιεχόμενο της εφαρμογής. Αρχικά, το πρόγραμμα εφαρμόστηκε μόνο σε ένα σχολείο και σε μόνο μία ηλικιακή ομάδα. Ακόμη, ο χρόνος εφαρμογής της έρευνας που δόθηκε από το σχολείο ήταν περιορισμένος, με αποτέλεσμα, να πραγματοποιηθούν μόνο τέσσερα μαθήματα μουσικής σε κάθε τάξη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να υπάρχει χρόνος για να παρουσιαστούν και να μελετηθούν μόνο τρία από τα πέντε τραγούδια που συμπεριλαμβάνονταν στο αρχικό πλάνο.

2. Περιγραφή της εκπαιδευτικής εφαρμογής

Η παρούσα εκπαιδευτική εφαρμογή υλοποιήθηκε σε τέσσερα τμήματα της Γ' γυμνασίου και σε κάθε τμήμα πραγματοποιήθηκαν τέσσερα μαθήματα. Σύμφωνα με τον μικρότερο αριθμό συναντήσεων που παραχωρήθηκαν από την σχολική μονάδα, το αρχικό πλάνο των πέντε ακροαμάτων επαναπροσδιορίστηκε και βασίστηκε σε τρία ακροάματα. Αυτά ήταν δύο ροκ και ένα ραπ, και συγκεκριμένα τα τραγούδια «Lucy in the sky with diamonds» (Beatles, 1967), «ο Φάνης» (Χάρης & Πάνος Κατσιμίχα, 1977) και «Σπάσε τη βελόνα» (Ομήρου Απόγονοι, 1997).

Μάθημα 1ο

Στην αρχή της εφαρμογής ζητήθηκε από τους μαθητές να απαντήσουν σε ένα σύντομο αρχικό ερωτηματολόγιο (Παράρτημα Ι), με σκοπό να αντληθούν από τους μαθητές πληροφορίες για τη σχέση που είχαν με τη μουσική αλλά και την οπτική

τους για τις ναρκωτικές ουσίες. Εκφράστηκαν από τους μαθητές κάποιες απορίες σχετικά με τις ερωτήσεις, όπως, αν έπρεπε να απαντηθούν όλες οι ερωτήσεις, εν συντομία ή περιφραστικά, καθώς και ερωτήσεις που αφορούσαν την κατανόηση λέξεων. Από τις απαντήσεις φάνηκε πως οι μαθητές απάντησαν με σοβαρότητα (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Μάθημα 1ο). Η συμπλήρωση των ερωτήσεων διήρκησε 15-20 λεπτά για όλα τα τμήματα. Έπειτα ζητήθηκε από τους μαθητές να σχολιάσουν τον τίτλο του τραγουδιού «Η Λούση στον ουρανό με τα διαμάντια» (Lucy in the sky with diamonds) (The Beatles, 1967) (Παράρτημα III). Η ερώτηση δεν ήταν σαφής για όλους τους μαθητές, όποτε τους δόθηκε επιπλέον βοήθεια. Κάποιοι μαθητές σχολίασαν στην τάξη πως πρόκειται για τραγούδι που αναφέρεται στα ναρκωτικά (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Μάθημα 1ο).

Αφού άκουσαν οι μαθητές το πρώτο τραγούδι, «Η Λούση στον ουρανό με τα διαμάντια» (Lucy In The Sky With Diamonds) (The Beatles, 1967) (Παράρτημα III), ειπώθηκαν από την εκπαιδευτικό - ερευνήτρια λίγα λόγια για τους Beatles και τη χρονολογία που γράφτηκε το τραγούδι. Στη συνέχεια, οι μαθητές ερωτήθηκαν αν γνωρίζουν το συγκρότημα ή τον John Lennon και αν είχαν ακούσει ποτέ το τραγούδι ή κάτι για αυτό. Έπειτα από την ακρόαση ακολούθησε σχολιασμός κατά στίχο με ανάγνωση της καθηγήτριας. Παράλληλα με το σχολιασμό, ο καθηγητής της μουσικής που ήταν συμμετοχικός παρατηρητής στα μαθήματα, κατέγραφε τα σχόλια των μαθητών και τη ροή του μαθήματος σε ημερολόγιο παρομοίως και η ερευνήτρια. Σε κάποια τμήματα ο χρόνος δεν ήταν αρκετός για τον σχολιασμό του τραγουδιού στο ίδιο μάθημα, όποτε ολοκληρώθηκε στο επόμενο.

Μάθημα 2ο

Στην αρχή του επόμενου μαθήματος ζητήθηκε από τους μαθητές να μοιραστούν με την τάξη τι θυμούνται από το πρώτο τραγούδι που αναλύθηκε. Έπειτα, ακολούθησαν λίγα λόγια για το δεύτερο τραγούδι (καλλιτέχνης, χρονολογία, είδος). Οι μαθητές ερωτήθηκαν αν γνώριζαν τους καλλιτέχνες και αν είχαν ακούσει το τραγούδι ή κάτι για αυτό. Το τραγούδι ήταν «Ο Φάνης» των Χάρη & Πάνου Κατσιμίχα (1977) (Παράρτημα III). Έγινε ακρόαση του τραγουδιού και έπειτα ακολούθησε ο σχολιασμός των στίχων από τους μαθητές με παρόμοιο τρόπο με το προηγούμενο μάθημα. Όσα τμήματα ολοκλήρωσαν το τραγούδι στο ίδιο μάθημα συζήτησαν στην τάξη τα βασικά στοιχεία που ξεχώρισαν οι μαθητές. Έπειτα, σε όσα τμήματα υπήρχε

χρόνος, ακολούθησε εισαγωγή στο τρίτο και τελευταίο τραγούδι το «Σπάσε τη Βελόνα» του συγκροτήματος Ομήρου Απόγονοι (1997).

Μάθημα 3ο

Στο τρίτο μάθημα ζητήθηκε από τους μαθητές να αναφέρουν τι θυμούνται από τα δυο προηγούμενα μαθήματα. Στη συνέχεια σε όσα τμήματα δεν υπήρχε χρόνος, ολοκλήρωσαν το δεύτερο τραγούδι τον Φάνη. Έπειτα, ζητήθηκε από τους μαθητές να μιλήσουν με λίγα λόγια για τα γεγονότα του τραγουδιού που τους έμειναν στο μυαλό. Αμέσως μετά, έγινε εισαγωγή στο τρίτο τραγούδι το «Σπάσε τη Βελόνα» (Ομήρου Απόγονοι, 1997), (Παράρτημα III). Οι μαθητές ερωτήθηκαν αν γνώριζαν το τραγούδι ή το συγκρότημα ή αν είχαν ακούσει κάτι γι' αυτό. Έπειτα, έγινε ακρόαση του τραγουδιού μία φορά. Οι μαθητές έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μουσική του τραγουδιού, λόγω του ιδιαίτερου beat. Στη συνέχεια έγινε ανάλυση του τραγουδιού στίχο-στίχο όπως και στα προηγούμενα μαθήματα. Μετά, ζητήθηκε από τους μαθητές να αναφέρουν τι διέκριναν στο τραγούδι.

Έπειτα, δόθηκε σε όλους τους μαθητές ένα νέο ερωτηματολόγιο (Παράρτημα II), ώστε να παρατηρηθεί αν υπήρξε κάποια αλλαγή ως προς την ευαισθητοποίησή τους για τις ναρκωτικές ουσίες ή αν μάθανε κάτι νέο που δε γνώριζανε.

Μάθημα 4ο

Στο τελευταίο μάθημα ζητήθηκε από τους μαθητές, ακούγοντας τα ίδια τραγούδια χωρίς τους στίχους και ένα διαφορετικό τραπ είδους να αποτυπώσουν ζωγραφίζοντας τα συναισθήματα που τους δημιουργήθηκαν, αλλά και στοιχεία που ξεχώρισαν κατά την εφαρμογή.

Μετά την ολοκλήρωση των μαθημάτων η ερευνήτρια πήρε ημι-δομημένη συνέντευξη από τον καθηγητή της μουσικής σχετικά με την εκπαιδευτική εφαρμογή στην οποία είχε ρόλο συμμετοχικού παρατηρητή.

3. Ανάλυση Δεδομένων

Από την θεματική ανάλυση όλων των δεδομένων που συλλέχθηκαν με τα προαναφερόμενα εργαλεία, προέκυψαν 424 κωδικοί κατά την πρώτη κωδικοποίηση.

Μετά τον έλεγχο των κωδικών, αυτοί ταξινομήθηκαν σε οκτώ θεματικές ενότητες, οι οποίες οργανώθηκαν σε δυο βασικές κατηγορίες: στις αντιλήψεις των μαθητών για τις ναρκωτικές ουσίες και στη σχέση της μουσικής με τις ναρκωτικές ουσίες. Οι δύο βασικοί άξονες και οι επιμέρους οκτώ θεματικές κατηγορίες αναλύονται παρακάτω εκτενέστερα.

3.1. Αντιλήψεις των μαθητών για τις ναρκωτικές ουσίες

Φάνηκε από την ανάλυση, ότι ποικίλουν οι απόψεις των εφήβων ως προς τις γνώσεις τους σχετικά με τις ναρκωτικές ουσίες αλλά και ως προς τις συνέπειες και την επίδραση της χρήσης τους σε ατομικό, οικογενειακό, εργασιακό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Θεωρούν επίσης ότι ο άνθρωπος ο οποίος κάνει χρήση, και πιο συγκεκριμένα κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών, αλλάζει και όχι μόνο δεν συμπεριφέρεται σωστά σε δικούς του ανθρώπους, αλλά οδηγείται στο να χάσει τις βασικές αξίες της ζωής, και να αδυνατεί να αντιμετωπίσει τις υποχρεώσεις του. Όπως ανέφερε η Έλενα (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ1, Μάθημα 1^ο), «αν κάνω χρήση ναρκωτικών χαλάω όλη τη ζωή μου, γιατί καταστρέφεται το σώμα μου και το μυαλό μου». Ακόμη, δεν ήταν λίγοι οι μαθητές που είχαν διαφορετική οπτική για τα ναρκωτικά θεωρώντας ότι η αίσθηση ελευθερίας και προσωρινής χαράς που προσφέρουν, μπορούν να βοηθήσουν ψυχικά ανθρώπους να ξεπεράσουν εσωτερικά προβλήματα που βιώνουν. Σύμφωνα με όσα εκφράστηκαν κάποιοι μαθητές θεωρούν ότι οι έφηβοι κάνουν χρήση ναρκωτικών «για να ξεφύγουν από τα προβλήματα που δεν ξέρουν πώς να αντιμετωπίσουν και τα ναρκωτικά σε βοηθούν να ξεχαστείς».

3.1.1. Αιτίες που οδηγούν στη χρήση των ναρκωτικών ουσιών

Από την ανάλυση φάνηκε ότι οι μαθητές θεωρούν ως βασικά αίτια τα οποία ωθούν τους εφήβους να καταφεύγουν στη χρήση ναρκωτικών τα οικογενειακά προβλήματα, την ανάγκη να ξεφύγουν από ζητήματα της καθημερινότητας, αλλά και για να αποβάλλουν κακές εμπειρίες. Ακόμη, πολλοί αναφέρθηκαν στις δυνατότητες χαλάρωσης που προσφέρουν τα ναρκωτικά. Ωστόσο, τόνισαν πως είναι προσωρινή η αίσθηση ελευθερίας που νιώθουν. Παράλληλα, αναγνώρισαν την ψευδαίσθηση όλων των θετικών συναισθημάτων που προκύπτουν όταν κάποιος βρίσκεται υπό την επήρεια των ναρκωτικών και πως είναι αυτό που αποζητούν καταφεύγοντας στη

χρήση. Όπως εξέφρασε η Μαρία, (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ1, Μάθημα 1ο) η χρήση ναρκωτικών τους κάνει «να χάσουν το μυαλό τους», ώστε να μπορέσουν να απαλύνουν τον πόνο που νιώθουν από διάφορα ζητήματα. Σε αυτό, ο Κωσταντίνος (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ2 – μάθημα 1ο) συμπληρώνει, «ο αντίκτυπος ενός ναρκωτικού σε κάνει χαρούμενο και συνήθως οι άνθρωποι που είναι στεναχωρημένοι, θέλουν να είναι στα ύψη, όπως περιγράφουν κάποιοι άνθρωποι, αλλά μετά θα θέλεις να νιώθεις το ίδιο εύθυμα και κάνεις χρήση πιο συχνά».

3.1.2. Οι έννοιες του εθισμού και της απεξάρτησης

Μέσα από τις συζητήσεις και τις τοποθετήσεις των μαθητών, φάνηκε πως δυο έννοιες που προσπαθούν να ορίσουν είναι αυτές του εθισμού και της απεξάρτησης. Αναφέρουν ότι είναι πολλοί οι νέοι που εθίζονται από τις ουσίες και προσδιορίζουν ως βασικό αίτιο τη συχνότητα χρήσης, αλλά και το είδος των ναρκωτικών. Για παράδειγμα, ο Πέτρος (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ2- Μάθημα 1ο) είπε χαρακτηριστικά ότι «...μπορεί να πεθάνεις από την πολύ χρήση» και η Μαρία (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ2- Μάθημα 1^ο) ανέφερε πως «όταν κάποιος ξεκινάει να παίρνει ναρκωτικά θα μπορεί να το επιλέξει, αλλά θα θέλει να πάρει παραπάνω και παραπάνω μέχρι που δεν θα μπορεί να ζήσει χωρίς αυτά». Ωστόσο, ο εκπαιδευτικός μουσικής στη συνέντευξή του ανέφερε πως τα παιδιά είχαν ελλιπή ενημέρωση σχετικά με τη χρήση ναρκωτικών και ο ίδιος πιστεύει πως χρειάζονται περισσότερα προγράμματα ενημέρωσης για την πρόληψη χρήσης ουσιών, αλλά και σημαντικών ασθενειών που δεν αναφέρονται συχνά στην εκπαίδευση. Ακόμη, υποστηρίζεται από τους μαθητές πως η καθημερινή χρήση ουσιών, αποτελεί συνήθεια και μπορεί να οδηγήσει κάποιον στον εθισμό. Όπως αναφέρθηκε από την Άννα (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ4 - Μάθημα 1^ο) «η χρήση των ναρκωτικών προκαλεί εμμονή την οποία δεν μπορείς να διαχειριστείς. Θολώνει το μυαλό και κάνεις πράγματα χωρίς να τα σκεφτείς». Συνεπώς, τονίστηκε το θέμα του εθισμού και πως δύσκολα κάποιος μπορεί να ξεφύγει από την ανεξέλεγκτη χρήση ουσιών.

Οι περισσότεροι μαθητές ανέφεραν πως η απεξάρτηση είναι μια διαδικασία την οποία πρέπει να ακολουθήσει κάποιος για να διακόψει την χρήση ναρκωτικών, ή και άλλες «κακές» συνήθειες όπως είναι το κάπνισμα και η κατανάλωση αλκοόλ. Με τη σταδιακή μείωση της χρήσης ακολουθώντας θεραπεία ο άνθρωπος, όπως ανέφερε ο Γιάννης (Τελικό ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ3- Μάθημα 4ο), «παρατείνεται από κάτι

εθιστικό», και έπειτα θα έχει τη δυνατότητα για ένα νέο ξεκίνημα σε μία νέα ήρεμη καθημερινότητα χωρίς την επήρεια των ναρκωτικών». Αναφέρθηκε πως η θεραπεία της απεξάρτησης δεν είναι εύκολη και γίνεται πιο δύσκολη όσο μεγαλύτερο είναι το διάστημα της χρήσης. Ο Γιώργος (Τελικό Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ4 – Μάθημα 4ο) ανέφερε πως απεξάρτηση είναι «όταν είσαι εθισμένος και μετά απλά σταματάς να είσαι». Εντούτοις, υπήρχε και μία ομάδα μαθητών που υποστήριξε ότι η απεξάρτηση είναι μία διαδικασία που ακολουθεί κάποιος με τη βοήθεια ειδικού και όχι μόνος του. Ωστόσο, όπως κατέγραψε η ερευνήτρια στο ημερολόγιό της, οι μαθητές αναγνώρισαν πως δεν οδηγούν όλες οι ναρκωτικές ουσίες στην εξάρτηση και πως η διακοπή της χρήσης συνδέεται άμεσα με την ποιότητα, την ποσότητα, το είδος των ουσιών και τη συχνότητα χρήσης τους.

3.1.3. Συνέπειες σε προσωπικό επίπεδο

Οι συνέπειες της χρήσης ουσιών φάνηκε να απασχολούν έντονα το σύνολο των μαθητών. Τις περιέγραψαν ως αρνητικές και ότι οι ναρκωτικές ουσίες μπορούν να προκαλέσουν άμεσα αλλά και μακροπρόθεσμα προβλήματα, καθώς και πρόωρο θάνατο. Τα ναρκωτικά μπορεί δημιουργήσουν την ανάγκη για πιο συχνή χρήση, που μπορεί να γίνει ανεξέλεγκτη και η αίσθηση που ακολουθεί να είναι βασανιστική για τον χρήστη στο σημείο που να νιώθει πως δεν αντέχει χωρίς αυτά, οπότε όπως αναφέρει ο Τάσος (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ4, Μάθημα 1^ο) «η χρήση των ναρκωτικών προκαλεί εμμονή την οποία δεν μπορείς να διαχειριστείς. Θολώνει το μυαλό και κάνεις πράγματα χωρίς να τα σκεφτείς».

Ακόμη, σημαντική συνέπεια της χρήσης είναι η έλλειψη ελέγχου της πραγματικότητας και η αλλαγή του τρόπου ζωής, καθώς όπως ανέφερε η Ειρήνη (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ3- Μάθημα 1^ο) «τα ναρκωτικά σε κάνουν δούλο τους». Η Κατερίνα αναφέρει επίσης, (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ2- Μάθημα 1^ο) «Δεν καταλαβαίνεις τι κάνεις, χάνεις τον έλεγχο και τα βλέπεις όλα έτσι όπως θες εσύ». Ακόμη, πολλοί μαθητές αναφέρθηκαν στις λάθος αποφάσεις που προκύπτουν ως συνέπεια της επήρειας ναρκωτικών, όπως αναφέρει και η Ελένη (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ4, Μάθημα 1^ο) «η επιρροή των ναρκωτικών εκφράζεται έντονα μέσω από πράξεις και λόγια. Σε οδηγεί πολλές φορές σε λάθος αποφάσεις».

Οι μαθητές μίλησαν πολύ για τις σωματικές συνέπειες που μπορεί να επιφέρει η χρήση ουσιών, όμως φάνηκε να μην έχουν ξεκάθαρη εικόνα, καθώς αναφέρθηκαν

τόσο σε βλάβες στο αναπνευστικό, όσο και στο «κάψιμο των κυττάρων του εγκεφάλου». Ο Κώστας (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ1- Μάθημα 1ο) πρόσθεσε πως «κατά την χρήση ναρκωτικών το σώμα όπως χαλαρώνει καίει πολλά κύτταρα του εγκεφάλου και τα μάτια κοκκινίζουν». Τέλος, οι μαθητές αναφέρθηκαν στην ευρύτερη επίδραση στον ανθρώπινο οργανισμό, ο οποίος αρχίζει να αρρωσταίνει από την υπερβολική χρήση και από την ανάγκη για την επόμενη δόση. Ωστόσο, στο δεύτερο μάθημα της πρακτικής εφαρμογής αναλύθηκε το τραγούδι «Ο Φάνης» του Πάνου και Χάρη Κατσιμίχα (1977). Στο τραγούδι γίνεται αναφορά στο γεγονός πως ο Φάνης κάποια στιγμή ενώ βρισκόταν στο κελί του ανέβασε υψηλό πυρετό. Η ερευνήτρια καταγράφει στο ημερολόγιο της με βάση τα σχόλια των μαθητών σε αυτό το σημείο του τραγουδιού, πως ήταν αρκετοί εκείνοι που αγνόησαν την πιθανότητα ο πυρετός να οφείλεται στην υπερβολική δόση ναρκωτικών. Οι περισσότεροι απέδωσαν το γεγονός στο ότι μπορεί να υπήρχε πολύ κρύο στο κελί και να αρρώστησε ή να ήταν λόγω της ψυχολογίας του.

Ένα άλλο πεδίο που έθιξαν οι μαθητές είναι αυτό της ψυχικής υγείας. Όπως είπαν τα ναρκωτικά δεσμεύουν σημαντική ενέργεια και εξαντλούν τον άνθρωπο που κάνει καθημερινή χρήση, με αποτέλεσμα συχνά να εκδηλώνει αντιδραστική συμπεριφορά και να μην καθοδηγείται η συμπεριφορά του από τη λογική. Η Μαρία περιέγραψε ότι «ο αντίκτυπος δεν μπορεί να είναι άλλος από ψυχικό πόνο και ανάρμοστη συμπεριφορά και μάλιστα σε σύντομο χρονικό διάστημα...». Η συμπεριφορά του, όπως ανέφεραν οι μαθητές μπορεί να απομακρύνει τους γύρω του, όπως οικογένεια και φίλους. Γι' αυτό και οι μαθητές ανέφεραν τη μοναξιά ως μία ακόμη από τις συνέπειες της χρήσης ναρκωτικών και περιέγραψαν το άτομο που κάνει χρήση ως έναν απομονωμένο άνθρωπο που όλοι τον έχουν διώξει από κοντά τους, καθότι είναι «άρρωστο ψυχικά και σωματικά» και «χρειάζεται βοήθεια». Μία ενδιαφέρουσα παρατήρηση που έκανε η Σοφία (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ2, Μάθημα 1ο) συνδύασε τη μουσική με τα ναρκωτικά, λέγοντας ότι «τα ναρκωτικά είναι παρόμοια με τη μουσική και τα δυο σε βοηθούν να ξεφύγεις από τις υποχρεώσεις σου και απλά να είσαι μόνος σου στην ησυχία σου».

3.1.4. Συνέπειες σε διαπροσωπικό επίπεδο

Ένα ζήτημα που απασχόλησε τους μαθητές ήταν και η επιρροή που ασκούν τα ναρκωτικά στα άτομα του περιβάλλοντος του χρήστη. Όπως υποστηρίζουν, άτομα

που έχουν άμεση σχέση με κάποιο άτομο που κάνει χρήση ουσιών, όπως η οικογένεια και οι φίλοι του μπορεί να επηρεαστούν και ψυχικά πιθανόν λόγω της αλλαγής συμπεριφοράς του ατόμου, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να επηρεαστούν και να οδηγηθούν στη χρήση και εκείνοι. Συγκεκριμένα αναφέρει η Ελένη (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 1ο) ότι «αυτό επηρεάζει την οικογένεια και τον ίδιο αρνητικά, π.χ. αυτοτραυματισμοί, ή ακόμα και θάνατο του ατόμου, βίαια συμπεριφορά και πολλά άλλα».

Επιπλέον, οι μαθητές ανέφεραν πως οι παρέες έχουν πολύ σημαντικό ρόλο, καθώς ένα από τα συχνότερα αίτια σύμφωνα με τους μαθητές, είναι η επιρροή από συνομηλίκους τους. Ακόμη, η χρήση μπορεί να γίνεται για διασκέδαση και όπως ανέφερε ο Γιάννης (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ4, Μάθημα 1ο), «σίγουρα τα ναρκωτικά αποτελούν μέσο διασκέδασης για κάθε νέο καθώς επηρεάζεται πολλές φορές από τις κοινωνικές συνθήκες που μας κατακλύζουν». Και ο Πάρης πρόσθεσε (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 1ο) πως κάνουν χρήση «για να αποδράσουν από την πραγματικότητα, διότι είμαστε σε μια ηλικία που έχουμε να κάνουμε με φιλίες, έρωτες...».

3.2. Η σχέση της μουσικής με τις ναρκωτικές ουσίες

Συχνά οι μουσικές προτιμήσεις αποτελούν έναυσμα κοινωνικοποίησης μεταξύ των νέων. Ακόμη, ο έντονος ρυθμός των τραγουδιών δίνει ένα ακόμη κίνητρο στους μαθητές να τα ακούνε πολλές φορές μέσα στη μέρα τους. Συχνά, ακολουθούν συνήθειες που κάνει η παρέα τους. Φαίνεται ότι για τους μαθητές η ίδια η μουσική δεν μπορεί να ωθήσει στη χρήση τοξικών ουσιών, καθώς είναι κάτι διαφορετικό, ή συνδέεται με την αντίληψη του κάθε μαθητή να κρίνει τι είναι βλαβερό και να το αποφύγει.

3.2.1 Οι απόψεις ως προς τα είδη της μουσικής που συνδέονται με τα ναρκωτικά

Το μουσικό είδος που ανέφεραν οι περισσότεροι μαθητές ότι μπορεί να συνδέεται με τη χρήση ναρκωτικών είναι η ραπ. Λιγότεροι μαθητές ανέφεραν τη Ροκ μουσική, άλλοι την τραπ και Χιπ - Χοπ και τέλος κάποιοι μαθητές μίλησαν για λυπητερή μουσική. Χαρακτηριστικά ανέφερε ο Κώστας (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 1ο) ότι «κάποια είδη μουσικής όπως ραπ και τραπ ίσως και χιπ-χοπ μπορεί

να παρακινήσουν τον θεατή στη χρήση ακόμα και άθελά του». Η Μαριάνθη ανέφερε σχετικά με την ξένη Ροκ μουσική ότι (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 1ο)

υπάρχουν πολλά τραγούδια κυρίως αγγλόφωνα που αναφέρονται στα ναρκωτικά. Τα περισσότερα προσπαθούν να δείξουν την αρνητική πλευρά των ναρκωτικών αναφέροντας νεκρούς που κατέληξαν κάνοντας χρήση ουσιών. Οπότε ναι, πιστεύω μπορεί να συνδέεται η μουσική με τη χρήση ουσιών, περισσότερο σε ροκ κομμάτια.

Ακόμη, ο Γιώργος (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ4 – Μάθημα 1ο) ανέφερε σχετικά ότι «η σύγχρονη εμπορική ποπ μουσική προβάλλει πρότυπα τέτοιου είδους». Ωστόσο, η ερευνήτρια αναφέρει στο ημερολόγιό της πως υπήρχαν και μαθητές που υποστήριζαν πως δεν υπάρχει κάποιο μουσικό είδος που να ωθεί κάποιον στη χρήση ναρκωτικών. Ο Μάριος (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 1ο) είπε σχετικά: «Δεν θεωρώ πως κάποιο είδος μουσικής ή κάποιο συγκεκριμένο τραγούδι μπορεί να συνδέεται με την χρήση ναρκωτικών, διότι, αν θες να κάνεις κάτι τέτοιο δεν θα είναι λόγω κάποιου τραγουδιού...».

Φάνηκε πως οι μαθητές έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στους στίχους των τραγουδιών της μουσικής που ακούνε. Άλλοι είπαν πως και η μελωδία του τραγουδιού μπορεί να ωθήσει κάποιον στα ναρκωτικά. Μίλησαν συγκεκριμένα για την αναφορά των ναρκωτικών στους στίχους πολλών τραγουδιών. Συγκεκριμένα αναφέρει ο Κώστας:

θεωρώ ότι η τραπ είναι ένα είδος μουσικής ή τουλάχιστον τα περισσότερα από τα τραγούδια αυτού του είδους έχουν ανάρμοστο λεξιλόγιο και ωθούν τους νέους, κυρίως τα αγόρια επειδή είναι άντρες όλοι οι τράπερς ή τουλάχιστον εγώ δεν ξέρω καμία Ελληνίδα τράπερ, στο να κάνουν χρήση

(Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ3 – Μάθημα 1ο).

Η Ελένη τοποθετήθηκε σχετικά «Δεν θεωρώ απαραίτητα ότι συνδέονται σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά σε κάποιες άλλες που τα τραγούδια της ραπ μιλάνε συνέχεια για ουσίες επηρεάζουν τους εφήβους κατά κάποιον τρόπο». Ακόμη, η Μαρία σχετικά με τη λυπητερή μουσική είπε ότι «πολλές φορές εάν ακούσουμε κάποιο λυπητερό τραγούδι πολύ πιθανόν να οδηγήσουν τον άνθρωπο στα ναρκωτικά»

(Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ4 – Μάθημα 1ο). Φαίνεται ότι ο τρόπος που συνδυάζουν οι μαθητές τα είδη της μουσικής με τις ναρκωτικές ουσίες ποικίλουν, με τους στίχους, τη θεματολογία και τον μουσικό χαρακτήρα να παίζουν το σημαντικότερο ρόλο.

3.2.2. Η επίδραση της μουσικής στη χρήση των ναρκωτικών ουσιών

Ενδιαφέρον παρουσίασε η διαφοροποίηση των μαθητών ως προς την ίδια τη σχέση της μουσικής με τη χρήση ουσιών. Άλλοι θεώρησαν ότι η μουσική έχει τη δύναμη να ωθήσει κάποιον στα ναρκωτικά και άλλοι ότι η μουσική δεν συνδέεται με τις ουσίες με κανένα τρόπο. Ο Τάσος αναφερόμενος σε συγκεκριμένα είδη μουσικής είπε: «η μουσική που μιλάει συνέχεια για τα ναρκωτικά και το πόσο κουλ είναι η χρήση τους, μπορεί να ωθήσει πολλά παιδιά, κυρίως μικρά να καταφύγουν στη χρήση»

(Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 1ο). Άλλοι επισήμαναν πως οι κοινές μουσικές προτιμήσεις μπορεί να ενώσουν τους νέους και πως μεταξύ φίλων είναι πιο εύκολο να ωθήσουν ο ένας τον άλλο στη χρήση. Ακόμη, ο Νίκος υποστήριξε ότι

πλέον οι νέοι τραγουδιστές κάνουν χρήση ναρκωτικών αν όχι όλοι οι περισσότεροι και αυτό το δείχνουν από τους στίχους που έχουν στα τραγούδια τους και με τον τρόπο που φέρονται. Έτσι, τα περισσότερα παιδιά επειδή τους έχουν σαν πρότυπα, παρασύρονται από αυτούς και επειδή θέλουν να τους μοιάσουν, κάνουν κι αυτοί το ίδιοι με εκείνους (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 1ο).

Σχετικά με την επίδραση των ναρκωτικών τοποθετήθηκε η Μαρία, η οποία είπε ότι «... η μουσική βοηθάει τους ανθρώπους μέσα από τους στίχους και την μουσική να καταλάβουν το λάθος και να δουν με άλλο «μάτι» την πραγματικότητα»

(Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 1ο). Και ο Χρήστος πρόσθεσε: «πιστεύω ότι υπάρχουν τραγούδια που αναφέρουν τα ναρκωτικά σαν ένα 'φάρμακο' για την κατάθλιψη, αυτό μπορεί να επηρεάσει έναν έφηβο που ήδη σκέφτεται να ξεκινήσει την χρήση» (Ερωτηματολόγιο, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 1ο). Ωστόσο, θεωρείται σημαντική η προσωπική άποψη και τοποθέτηση του κάθε νέου για την αποφυγή των ναρκωτικών.

3.2.3. Η οπτική των μαθητών σε τραγούδια με θεματολογία τις ναρκωτικές ουσίες

Σε κάποια τμήματα η συμμετοχή των μαθητών ήταν μεγαλύτερη από ότι σε άλλα. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στη διάθεση ανοιχτής τοποθέτησης πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, σε ευρύτερες αντιλήψεις ή και περισσότερες γνώσεις. Το πρώτο τραγούδι που σχολιάστηκε ήταν το «Lucy in the Sky with Diamonds» (The Beatles,

1967). Σε αυτό, οι μαθητές χαρακτήρισαν τον ουρανό ως ένα μέρος που πηγαίνει κάποιος αφού πεθάνει, αλλά και ως έναν «όμορφο κόσμο» για άτομα που κάνουν χρήση. Ενώ, τα διαμάντια στον ουρανό θεώρησαν πως αντανακλούν την αίσθηση και τα χρώματα που βλέπει κάποιος ενώ βρίσκεται υπό την επήρεια ουσιών και έχει παραισθήσεις. Επίσης, χαρακτήρισαν τα διαμάντια αστέρια και πως η Λούση μπορεί να έγινε ένα από αυτά αφού πέθανε. Στην παρότρυνση της ερευνήτριας να σχολιάσουν τον τίτλο με τρεις λέξεις, ακούστηκαν λέξεις όπως «ευτυχία, φαντασία, δυστυχία, θάνατος, παιδικότητα, ζωντάνια, χαρά, λεφτά, ονειροπόλος, χαλάρωση, ένταση, λύπη, μοναξιά, διαμάντια, ναρκωτικά» (Τμήμα Γ3 – Μάθημα 1ο), μία ποικιλία περιγραφών που φανερώνει το εύρος του θέματος.

Lucy in the Sky with Diamonds

Μία φράση που προβλημάτισε όλους τους μαθητές ήταν η αναφορά «στα καλειδοσκοπικά μάτια» της Λούση στους στίχους του τραγουδιού. Η Μαρία σχολίασε ότι «χάνεσαι όταν τα κοιτάς» (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ4 – Μάθημα 1ο). Ακόμη, αναφέρθηκαν στη φύση και στους αγγέλους και παρομοίασαν το τοπίο που περιγράφει το τραγούδι με τον «παράδεισο» (Ημερολόγιο καθηγητή, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 1ο), ή την οπτική για τον κόσμο όσων κάνουν χρήση ναρκωτικών (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 1ο). Ωστόσο, πολλοί μαθητές ανέφεραν πως οι στίχοι δεν αναφέρονται σε κάποιο πραγματικό γεγονός είπαν ότι «δε βγάζουν νόημα», ή πως περιγράφεται ένα «φανταστικό σενάριο» (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 1ο). Ο καθηγητής μουσικής του σχολείου σχολίασε σχετικά πως το τραγούδι παρουσιάζει μια ονειρική εικόνα και ότι υπάρχουν συμβολισμοί (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 1ο). Αρκετοί μαθητές αναγνώρισαν κάποιους συμβολισμούς όπως ότι «οι γυάλινοι ανθοφόροι μπορεί να είναι μπουκάλια κρασιού» (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 1ο), ή ότι στα «διόδια» βρίσκεται «κάποιος που μπορεί να βοηθήσει την Λούση να απεξαρτηθεί» (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ3 – Μάθημα 1ο). Ενώ, «τα ταξί από εφημερίδες» μπορεί να αποστασιοποιήσουν κάποιον και να τον οδηγούν στη χρήση (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 1ο). Ο Γιώργος σχολίασε πως «ο στιχουργός ήταν υπό την επήρεια ναρκωτικών» και «οι στίχοι αναφέρονται σε μια άλλη διάσταση» (Ημερολόγιο Καθηγητή & Ερευνήτριας, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 1ο).

Ο Φάνης

Το δεύτερο τραγούδι που σχολιάστηκε ολοκληρωμένα στο δεύτερο μάθημα ήταν «Ο Φάνης» του Χάρη και Πάνου Κατσιμίχα (1977). Στο Τμήμα Γ1 οι μαθητές αναγνώρισαν από την πρώτη στροφή ότι πρόκειται για τον «νεκρό Φάνη» (Ημερολόγιο ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο). Συγκεκριμένα, για τους πρώτους στίχους οι μαθητές σχολίασαν πως ήταν «στην κηδεία του Φάνη» (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο) και πως «ο Φάνης ήταν έμπορος ναρκωτικών», ή ότι «κέρασε τους φίλους του όταν βγήκε από την φυλακή» (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 1ο). Ωστόσο, φάνηκε ότι αρκετοί μαθητές δυσκολεύτηκαν να καταλάβουν πως οι πρώτοι στίχοι περιέγραφαν μία κηδεία. Ακόμη, σχετικά με την έκφραση «κίτρινο χαρτί», πολλοί μαθητές δε γνώριζαν τη σημασία της έκφρασης. Εντούτις, ο Μάριος είπε ότι «ήταν εξιτήριο φυλακών ή τρελάδικου» (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ3 – Μάθημα 2ο). Με την παρέμβαση του καθηγητή κατάλαβαν ότι αναφερόταν στο «λερωμένο ποινικό μητρώο» (Ημερολόγιο καθηγητή, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο). Ακόμη, οι μαθητές ερμήνευσαν τον «υψηλό πυρετό» ως ψυχική ή σωματική αρρώστια (Ημερολόγιο καθηγητή, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο) και ότι μπορεί να αντανakλούσε κακές αναμνήσεις, ή στέρηση (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 2ο). Σχετικά με το στίχο: «Που σου ‘μαθε... ο ψηλός από τη Δραπετσώνα» οι μαθητές αναφέρθηκαν σε εκβιασμό και χρήση ουσιών από κάποιον. Ακόμη, σχετικά με τη «σκόνη τη λευκή» οι μαθητές αντιλήφθηκαν την αναφορά στις ναρκωτικές ουσίες (Ημερολόγιο ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο). Σχετικά με τις «λευκές νύχτες» αναφέρθηκαν στη δυσκολία διακοπής της συχνής χρήσης ναρκωτικών (Ημερολόγιο ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο). Ακόμη, η Ειρήνη παρομοίασε τη φυλακή με τρελάδικο και κέντρο απεξάρτησης (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 2ο). Ενώ στο στίχο «κάποια βραδιά στη φυλακή φωνές και κλάματα...» οι μαθητές δυσκολεύτηκαν να συνειδητοποιήσουν ότι περιγραφόταν ο βιασμός του έφηβου Φάνη μέσα στη φυλακή. Σχετικά με το στίχο: «φωτιές του καίνε το κορμί» μαθητής είπε ότι «ένιωθε ψηλά» από τα ναρκωτικά (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ2 – Μάθημα 2ο). Επιπλέον, αναφέρθηκε πως το τραγούδι «το εξιστορεί κάποιος σε πρώτο πρόσωπο», ότι μπορεί να ήταν πραγματική εμπειρία (Ημερολόγιο ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο) και πως το τραγούδι ήταν «αναδρομή στο παρελθόν», (Ημερολόγιο ερευνήτριας, Τμήμα Γ4 – Μάθημα 2ο). Τέλος, ο Γιάννης ανέφερε ότι

«δεν μπορεί κάποιος να απεξαρτηθεί στη φυλακή, να εξαρτηθεί μπορεί» (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ3 – Μάθημα 2ο). Οι μαθητές μίλησαν για την εξιστόρηση των γεγονότων από τον στιχουργό ή από κάποιον συγκρατούμενό του, στον ψυχολογικό θάνατο του Φάνη και ότι δεν ήταν ξεκάθαρο αν βγήκε από τη φυλακή, ή αν πέθανε (Ημερολόγιο ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο).

Σπάσε τη Βελόνα

Το τρίτο τραγούδι που άκουσαν και σχολίασαν οι μαθητές ήταν το «Σπάσε τη Βελόνα» (Ομήρου Απόγονοι, 1997). Στο Τμήμα Γ1 μετά την πρώτη ακρόαση οι μαθητές αναφέρθηκαν στην ανάγκη διακοπής χρήσης (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο). Ακόμη, η Κατερίνα ερμήνευσε τον τίτλο λέγοντας «κόψε αυτή τη συνήθεια» (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 3ο). Ακόμη, σχολιάστηκε πως αυτό το πρόσωπο είχε παραισθήσεις λόγω της υπερβολικής χρήσης ουσιών (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ2,Γ4 – Μάθημα 3ο). Οι μαθητές μίλησαν για την αλλαγή συμπεριφοράς εξαιτίας της χρήσης και την απομάκρυνση αγαπημένων ατόμων για να μη τους παρασύρει. (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο). Στο σημείο που γίνεται αναφορά στην «Εύα» έγινε σύνδεση με το μήλο που έδωσε η Εύα στον Αδάμ (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 2ο). Επίσης, τα «πελώρια άσπρα κτήρια» ερμηνεύτηκαν ως νοσοκομείο, ή ψυχιατρείο (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ1, Γ4 – Μάθημα 3ο). Τέλος, μαθητές μίλησαν για το θάνατο και τις αρρώστιες γενικότερα (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ1 – Μάθημα 3ο). Ακόμη, έγινε αναφορά στην αλλαγή όψης που συμβαίνει συχνά με την υπερβολική χρήση ουσιών (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ3 – Μάθημα 3ο). Ακόμη, η «ομίχλη» σχολιάστηκε ως η θολότητα όρασης που έχει κάποιος ενώ βρίσκεται υπό την επήρεια (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ3 – Μάθημα 3ο). Ακόμη, οι μαθητές αναφέρθηκαν στην ελευθέρωση της ψυχής αυτού του προσώπου μετά τον θάνατό του από την φυλακή και τις ουσίες (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ3 – Μάθημα 3ο). Τέλος, σχολιάστηκε η δύναμη που πρέπει να έχει κάποιος για να αντισταθεί στην επιρροή της κοινωνίας προς τα ναρκωτικά (Ημερολόγιο Ερευνήτριας, Τμήμα Γ4 – Μάθημα 3ο).

3.2.4. Η εικαστική αποτύπωση των τραγουδιών από τους μαθητές

Στο τελευταίο μάθημα οι μαθητές αποτύπωσαν τις σκέψεις τους για τα ναρκωτικά μέσω της ζωγραφικής ακούγοντας τα τραγούδια (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ) που χρησιμοποιήθηκαν για την εφαρμογή, χωρίς όμως τους στίχους, ώστε να εκφραστούν περισσότερο συνειρμικά και αυθόρμητα. Στα τμήματα Γ1 και Γ2 πολλοί μαθητές ζωγράφισαν μάτια με χρωματιστά δάκρυα, ή με κοκκινισμένα αγγεία και πρόσωπο με πολλά μάτια. Ακόμη, χαρακτηριστικές σε όλα τα τμήματα ήταν οι ζωγραφίες που είχαν σύριγγες, ταμπλέτες με χάπια, μπουκάλια ή ποτήρια με αλκοόλ. Πολλοί μαθητές, επίσης, προσπάθησαν να αποτυπώσουν στο χαρτί τη μορφή της «Λούση», είτε επάνω στα σύννεφα, κοντά στα αστέρια, είτε δίπλα από ένα σπίτι. Ακόμη, μαθητές ζωγράφισαν τον «Φάνη» να καπνίζει και να είναι μέσα σε ένα κελί. Επιπλέον, πολλοί μαθητές έγραψαν στις ζωγραφιές τους φράσεις όπως “no to drugs”, «ηρεμία», “chill”, “rock”, «πούρο», «ναρκωτικά», «τσιγάρα», “escape”, «Μην παρασύρεσαι» (Ημερολόγιο Καθηγητή, Τμήμα Γ4 – Μάθημα 4ο). Ακόμη, υπήρχαν αρκετές ζωγραφίες που αποτύπωναν την βροχή ή την ηρεμία του ουρανού, δέντρα, ποτάμια και σπίτια. Τέλος, κάποιες ζωγραφίες απεικόνιζαν ραγισμένες καρδιές και διαμάντια καθώς και μουσικά όργανα, νότες και ανθρώπους να τραγουδούν. Φαίνεται ότι αποτυπώθηκαν στις ζωγραφίες τους οι γενικότερες εικόνες που τους εντυπώθηκαν στο νου μέσα από αυτές τις τέσσερις συναντήσεις.

4. Συμπεράσματα

Η παρούσα εκπαιδευτική εφαρμογή επιχείρησε να ευαισθητοποιήσει μαθητές της Γ' γυμνασίου στο ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών. Συγκεκριμένα, τα ερωτήματα που διερευνήθηκαν αφορούσαν το πώς προσεγγίζεται το ζήτημα των ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο και στη συμβολή των τραγουδιών με θέμα τις ναρκωτικές ουσίες στην κατανόηση και ευαισθητοποίηση των μαθητών. Ως προς το πρώτο ερώτημα, φάνηκε από την μελέτη, ότι δεν γίνονται συχνά δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των μαθητών για το συγκεκριμένο ζήτημα, κάτι που φάνηκε οι ίδιοι οι μαθητές να το αποζητούν. Όπως δείχνουν μελέτες (Μπάφη, 2011· Βασσάρα, 2007), είναι σημαντική η πραγματοποίηση δράσεων στα σχολεία για το θέμα των ναρκωτικών, και από την

παρούσα μελέτη φάνηκε πως μία προσέγγιση μέσω της μουσικής μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για τους εκπαιδευτικούς μουσικής. Συγκεκριμένα, ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, φάνηκε από την ανάλυση ότι τα τραγούδια και οι στίχοι μπορούν να αποτελέσουν όχημα για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εφήβων για τις ναρκωτικές ουσίες. Μέσω της εφαρμογής φάνηκε πως οι μαθητές γνώριζαν αρκετές πληροφορίες σχετικά με τις ναρκωτικές ουσίες, λόγω της μουσικής που άκουγαν. Αρκετοί ανέφεραν πως η αντίληψη των εφήβων έχει σημασία στο πως κρίνουν τους στίχους των τραγουδιών που ακούνε. Ακόμη, σημαντική κρίθηκε και η επιρροή της οικογένειας και των φίλων στην ενημέρωση και ευαισθητοποίησή τους προς το ζήτημα.

Αποτελεί συχνό φαινόμενο η χρήση ναρκωτικών ουσιών από εφήβους σήμερα για πολλούς λόγους. Μπορεί να οφείλεται σε ένα προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον, σε φιλίες που τους ωθούν σε αυτό, στη δυσκολία ανταπόκρισης στις σχολικές υποχρεώσεις τους, σε άγχος αποδοχής, σε λόγους υγείας ή και σε οικονομικούς παράγοντες (Sousa et al., 2017). Έφηβοι, οι οποίοι παρουσιάζουν κάποια αντιδραστική ή και αντικοινωνική συμπεριφορά φαίνεται από μελέτες ότι είναι πιο εύκολο να οδηγηθούν στη χρήση ναρκωτικών (Chambers et al., 2003). Συνήθως, άτομα που εμφανίζουν αυτά τα χαρακτηριστικά ανήκουν σε κάποια από τις παραπάνω περιπτώσεις. Πολλοί μαθητές στη προσπάθεια να ξεφύγουν από προβληματικές καταστάσεις τείνουν να καταφεύγουν στα ναρκωτικά προκειμένου να βρουν παρηγοριά ή ένα ασφαλές περιβάλλον στο οποίο να ξεφύγουν από όσα τους βασανίζουν και τα οποία δε θέλουν να αντιμετωπίσουν. Ωστόσο, άλλοι ξεκινάνε την χρήση επιδιώκοντας να γίνουν μέλη κάποιας ομάδας στην οποία τυχαίνει κάποια άτομα να κάνουν χρήση ουσιών, οπότε είναι πολύ πιθανό να οδηγηθούν στη χρήση και εκείνοι (Monteiro et al., 2021).

Η μουσικές προτιμήσεις των εφήβων είναι ένα ακόμη αντικείμενο προβληματισμού, καθώς η μουσική που επιλέγουν οι σημερινοί νέοι αναφέρεται συχνά στις ναρκωτικές ουσίες και άλλες βλαβερές για την υγεία συνήθειες συνοδευόμενες πολλές φορές από ακατάλληλο λεξιλόγιο. Ο λόγος που οι νέοι επιλέγουν συχνά να ακούν αυτή τη μουσική φαίνεται ότι συνδέεται άμεσα με την κοινωνικοποίησή τους κάτι το οποίο τους απασχολεί έντονα σε αυτή την ηλικία. Με άλλα λόγια, ακούν τη μουσική που ακούν και οι φίλοι τους προκειμένου να γίνουν αποδεκτοί και να αποτελούν μέλη κάποιας ομάδας. Άλλος λόγος, ωστόσο, είναι πως η συναισθηματική τους κατάσταση συνδέεται άμεσα με τους στίχους των τραγουδιών

και αυτό τους παρηγορεί (Finnerty, 2020). Όταν νιώθουν εγκλωβισμένοι και ότι κανείς δε τους καταλαβαίνει, η μουσική αντανακλά την ψυχική τους κατάσταση και έτσι νιώθουν πιο ήρεμοι. Επίσης, η μουσική των τραγουδιών αυτών με το έντονο ρυθμικό στοιχείο τους ενισχύει την διάθεση. Ωστόσο, σύμφωνα με μελέτες η επίδραση αυτής της μουσικής στη ψυχολογία των νέων δεν ήταν πάντα θετική και επίσης αυξάνονταν οι πιθανότητες να καταφύγουν στη χρήση ναρκωτικών (Monteiro et al., 2021). Ενώσω, από άλλες έρευνες διαπιστώθηκε πως η επιρροή αυτής της μουσικής δεν είναι μόνο αρνητική, χρειάζεται να γίνουν περεταίρω έρευνες (Monteiro et al., 2021· Roberts et al., 2003).

Η ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των νέων στα σχολεία φαίνεται ελλιπής κυρίως στη χώρα μας. Ωστόσο, το σχολείο μπορεί να λειτουργήσει ως ένας κατάλληλος χώρος ενημέρωσης των μαθητών, καθώς εκεί οι νέοι αρχίζουν να κοινωνικοποιούνται και μπορούν να τεθούν όρια σε πολλούς παράγοντες (Jorge et al., 2018). Η ευαισθητοποίηση πρέπει να είναι σωστά οργανωμένη και να μη βασίζεται μόνο στην θεωρητική ενημέρωση προς τους μαθητές αλλά να είναι πιο διαδραστική (Μπάφη, 2011). Ακόμη, υπάρχει ανάγκη για την ανάλογη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των γονέων, οι οποίοι συχνά αψηφούν τη σημαντικότητα της πιθανής χρήσης ουσιών από το παιδί τους. Αναγκαία είναι η συνεργασία του σχολείου με τους γονείς των μαθητών, ώστε να εντοπίζονται ανάλογα περιστατικά και να εμποδίζονται όσο το δυνατόν νωρίτερα.

Στην παρούσα εκπαιδευτική εφαρμογή οι μαθητές, με αφετηρία τη μουσική, προβληματίστηκαν, ανέλυσαν και μίλησαν για την επίδραση των ναρκωτικών ουσιών στον άνθρωπο. Πιο συγκεκριμένα ανέφεραν την αλλαγή συμπεριφοράς προς τους γύρω τους, τη δυσκολία να αντιμετωπίσουν τις υποχρεώσεις τους, τα οικονομικά προβλήματα που δημιουργούνται και την αλλαγή στη ψυχολογία τους. Με την αλλαγή συμπεριφοράς άτομα που έχουν καταφύγει στην υπερβολική χρήση ουσιών σταδιακά απομακρύνονται από τους γύρω τους, καθώς εκείνοι δεν είναι σε θέση να δεχτούν τη βοήθειά τους, οπότε τις περισσότερες φορές οδηγούνται στη μοναξιά. Ωστόσο, αυτό δε συμβαίνει σε κάθε άτομο που κάνει χρήση ουσιών. Οι μαθητές αναφέρθηκαν στη διαφορά επίδρασης του κάθε ναρκωτικού, στη συχνότητα χρήσης του κάθε ατόμου, αλλά και στην αντίληψη ως βασικό χαρακτηριστικό κάποιου, ώστε να κρίνει τη σημασία της πράξης και να την διακόψει άμεσα. Ακόμη, οι μαθητές μίλησαν για την απεξάρτηση ως λύση της τοξικοεξάρτησης. Ωστόσο, η ερευνήτρια παρατήρησε από τα μαθήματα πως αρκετοί μαθητές δε γνώριζαν κάτω από πια

πλαίσια και σε πιο στάδιο της εξάρτησης μπορεί να εφαρμοστεί. Ακόμη, φάνηκε και από το ημερολόγιο του συμμετοχικού παρατηρητή πως κάποιοι μαθητές είχαν ελλείψεις γνώσεις σχετικά με την επιρροή των ναρκωτικών ουσιών.

Ακόμη, από το τελικό ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν οι μαθητές φάνηκε ότι η ραπ, η τραπ και η ροκ είναι τα είδη που παρατηρούν ότι ακούν οι περισσότεροι νέοι. Και πως αυτά θεωρούν πως μπορεί να ωθήσουν κάποιον στη χρήση κυρίως λόγω των στίχων τους, επειδή έχουν θεματολογία σχετική με τη χρήση τοξικών ουσιών. Ωστόσο, άλλοι μαθητές είπαν ότι κάποιοι λόγω κακής ψυχολογίας μπορεί να ακούν λυπητερή μουσική και αυτή να τους ωθήσει στη χρήση. Οι περισσότεροι όμως διαχώρισαν τη χρήση ναρκωτικών από τις μουσικές προτιμήσεις των νέων.

Κατά την εφαρμογή φάνηκε πως όλα τα τμήματα δεν ανταποκρίθηκαν το ίδιο σε όλα τα στάδια. Άλλα τμήματα εμφάνισαν πιο σοβαρή αντιμετώπιση στο πρώτο ερωτηματολόγιο με πιο αναλυτικές απαντήσεις, ενώ άλλα ήταν πιο ενεργά στο σχολιασμό των τραγουδιών στη τάξη. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί αναμενόμενο αφού κάθε τάξη αποτελείται από μοναδικούς εφήβους με διαφορετικό υπόβαθρο, εμπειρίες και ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο ζήτημα. Επίσης, λόγω του ότι τα τραγούδια ήταν διαφορετικού είδους φάνηκε πως απασχόλησαν διαφορετικά το κάθε τμήμα, κάτι που ίσως να οφείλεται στις διαφορετικές μουσικές προτιμήσεις των εφήβων κάθε τάξης. Πιο συγκεκριμένα, η ερευνήτρια παρατήρησε πως το πρώτο τραγούδι προσέγγισε τους μαθητές από τον τίτλο αλλά και το νόημα των στίχων που κατά πολλούς μαθητές δεν ήταν ξεκάθαρο, το δεύτερο λόγω της ιστορίας του και το τρίτο περισσότερο λόγω της μουσικής, επειδή ήταν ραπ. Τέλος, ήταν αρκετοί οι μαθητές που προβληματίστηκαν σχετικά με την απεξάρτηση, τι είναι και πώς μπορεί να βοηθήσει.

Καθώς η εφαρμογή ακολούθησε ποιοτικό σχεδιασμό, και υλοποιήθηκε σε μικρό αριθμό τμημάτων σε μόνο ένα σχολείο, δεν επέτρεψε στην ερευνήτρια τη γενίκευση αποτελεσμάτων. Μπορούν όμως να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα ως προς την ίδια την εφαρμογή και την λειτουργία της ως μέσο ευαισθητοποίησης των μαθητών για το θέμα των ναρκωτικών ουσιών. Συνοπτικά, φάνηκε ότι η ανάλυση της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής εφαρμογής κινητοποίησε τους μαθητές να μάθουν μέσα από τα τραγούδια στοιχεία που αφορούν στη χρήση ναρκωτικών ουσιών, να προβληματιστούν σε σχέση με όσα γνωρίζουν και όσα δεν γνωρίζουν για αυτά και να ευαισθητοποιηθούν ως προς το ζήτημα της χρήσης ναρκωτικών από συνομηλίκους τους. Γνωρίζοντας, όπως φαίνεται από τη βιβλιογραφία, την ανάγκη για αντίστοιχες

δράσεις στις σχολικές μονάδες, η παρούσα εφαρμογή θα μπορούσε να αποτελέσει ένα παράδειγμα καλής πρακτικής για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εφήβων για τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών.

4.1. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Εναλλακτικά η παρούσα εκπαιδευτική εφαρμογή θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με χρήση τραγουδιών από διαφορετικές δεκαετίες και σε περισσότερα μαθήματα και περισσότερες ώρες αν υπάρχει αυτή η δυνατότητα. Με αυτό το τρόπο οι μαθητές θα μπορέσουν να αποκτήσουν μια πιο συνολική εικόνα από τις διαφορές που συνέβησαν στα μουσικά είδη ανά δεκαετία στη μουσική των τραγουδιών, αλλά και τους στίχους τους. Επιπλέον, θα ήταν ενδιαφέρον η έρευνα να εφαρμοστεί και σε μαθητές της Α' και Β' γυμνασίου, ώστε να διαπιστωθούν οι αντιληπτικές διαφορές που προκύπτουν. Ακόμη, προτείνεται μία επιπλέον διδακτική ώρα στην οποία οι μαθητές θα έγραφαν τους δικούς τους στίχους με βάση την κλίμακα των μπλουζ την οποία θα έπαιζε ο εκπαιδευτικός στο αρμόνιο. Τέλος, θα ήταν χρήσιμο να σχεδιάζονται και να υλοποιούνται παρόμοια προγράμματα ευαισθητοποίησης που βασίζονται στην μουσική, καθώς μέσα από τα τραγούδια οι μαθητές μπορούν να ενημερωθούν για πολλά θέματα.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological Association* (7th ed.). <https://doi.org/10.1037/0000165-000>
- Andrews, J. A., Hyman H., Tildesley, E.A. & Fughong, L. (2002). The Influence of Peers on Young Adult Substance Use. *Health Psychology*, 21(4), 349-357. <https://doi.org/10.1037//0278-6133.21.4.349>
- Βασσάρα, Μ. (2007). *Η πρόληψη στα σχολεία: Οδηγός για την επιτυχή εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων πρόληψης της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών στα σχολεία*. Αθήνα: Κέντρο Πρόληψης Πυξίδα.
- Brankovic, S., Šegalo, M., Pašalić, A., Mahmutovic, J., Jaganjac, A., ČustovićHadžimuratović, A. & Vreto, E. (2013). Awareness and attitude of secondary school students about drug use. *Journal of Health Sciences*, 3(1), 55-59. <https://doi.org/10.17532/jhsci.2013.30>
- Branstetter, S.A., Low, S. & Furman, W. (2011). The influence of parents and friends on adolescent substance use: a multidimensional approach. *Journal of Substance Use*, 16(2), 150–160. <https://doi.org/10.3109/14659891.2010.519421>
- Chambers, A. R., Taylor, J. R., & Potenza, M. N. (2003). Developmental Neurocircuitry of Motivation in Adolescence: A Critical Period of Addiction Vulnerability. *American Journal of Psychiatry*, 160(6), 1041-1052. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.6.1041>
- Creswell. J. W. (2012). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. (4th ed.). Pearson.
- Department of Education and Early Childhood Development. (2009). *Drugs and Schools: Legal Issues A Guide for Principals*. (3rd ed.) Communications Division for Student Wellbeing Division Department of Education and Early Childhood Development. <https://www.education.vic.gov.au/Documents/school/principals/health/drugslegal.pdf>
- Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας. (2017). *Ελλάδα: Ετήσια έκθεση για τα ναρκωτικά 2017*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Finnerty, C. (2020). *Values, Drugs & Rock 'n' Roll: the relationship between music preference, values, and attitudes to drugs* [Higher Diploma, Dublin Business School]. Esource. https://esource.dbs.ie/bitstream/handle/10788/4017/hdip_finnerty_c_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Franken, A., Keijsers, L., Dijkstra, J.K. & Bogt, T. (2017). Music Preferences, Friendship, and Externalizing Behavior in Early Adolescence: A SIENA Examination of the Music Marker Theory Using the Snare Study. *Journal of Youth and Adolescence* 46, 1839–1850 <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0633-4>
- Φωτίου Α., Καναβού Ε., Σταύρου Μ. & Κοκκέβη Α. (2021). *Σύνοψη των Κύριων Ευρημάτων της Πανελλήνιας Έρευνας στο Σχολικό Πληθυσμό για τη Χρήση*

- Εξαρτησιογόνων Ουσιών και άλλες Εξαρτητικές Συμπεριφορές– Έρευνα ESPAD Ελλάδα 2019*. Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας, Νευροεπιστημών & Ιατρικής Ακριβείας «Κώστας Στεφανής» (ΕΠΙΨΥ)
- Haddad, M. (2021). A Return to Psychedelic Funk: An Inquiry into Childish Gambino's "Redbone". *Aleph, UCLA Undergraduate Research Journal for the Humanities and Social Sciences*, 18. 13-26. <https://doi.org/10.5070/L618154793>
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Κάλλιπος
- Jagodzinski, J. (2005). *Music in Youth Culture: A Lacanian Approach*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230601390>
- Jorge, K.O., Ferreira, R.C., Ferreira, E.F., Kawachi, I., Zarzar, P.M. & Pordeus, I.A. (2018). Peer group influence and illicit drug use among adolescent students in Brazil: a cross-sectional study. *Cadernos de Saude Publica*, 34(3), 1-14. <https://doi.org/10.1590/0102-311X00144316>
- Κατσιμίχας, Π. & Χ. (1985). Φάνης [Τραγούδι] Στο *Ζεστά Ποτά*. Digital Minds Ltd-srav.
- Kisaka, J. (2019). Challenges facing the prevention of drug and substance abuse in secondary schools: Case of malindi central urban sub-county, Kenya. *European Journal of Education Studies*, 6(9), 83-92. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3576314>
- Lelei, K., Muteti, J., Okioma, V. & Njenga, A. (2020). Policy Brief on National Survey on Alcohol and Drug Abuse among Secondary School Students in Kenya. *African Journal of Alcohol & Drug Abuse*, 3, 58-61.
- Lennon, J. McCartney, P. (1967). Lucy in the sky with diamonds [Song] On *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band*. Parlophone R6022.
- Miller, M. (2008). Song lyrics, stress, and substance abuse in adolescents. *Harvard Mental Health Letter*, 24(11), 8.
- Miranda, D. (2013) The role of music in adolescent development: much more than the same old song, *International Journal of Adolescence and Youth*, 18(1), 5-22. <https://doi.org/10.1080/02673843.2011.650182>
- Monteiro, R.P., Lins de Holanda Coelho, G., Vilar, R., Sherman, W., Andrade, B. & Pimentel, C.E. (2021). Indirect effects of preference for intense music on mental health through positive and negative affect. *Psychology of Music*, 49(6), 1737– 1746. <https://doi.org/10.1177%2F0305735620961827>
- Motykam M. & Al-Imam, A. (2019). Musical preference and drug use among youth: an empirical study. *Research and Advances in Psychiatry*, 6(2), 50-57. https://www.academia.edu/40819027/Musical_preference_and_drug_use_among_youth_an_empirical_study
- Μπάφης, Ι. (Επίμ.). (2011). *Εγχειρίδιο για την πρόληψη της ούσιοεξάρτησης: Κατευθυντήριες Γραμμές και Σχεδιασμός παρεμβάσεων*. (2η εκδ.). Αθήνα: ΕΚΤΕΙΠΝ
- Mulder, J., Ter Bogt, T.F., Raaijmakers, Q. A., Gabhainn, S. N., Monshouwer, K. & Vollebergh, W.A. (2009) Is it the Music? Peer Substance Abuse as a Mediator of the Link Between Music Preferences and Adolescent Substance Abuse. *Journal of Adolescence*, 33(3), 387-94. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.09.001>

- National Crime Prevention Center. (2009). *School-based drug abuse prevention: promising and successful programs*. NCPC.
<https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/sclbsd-drgrbs/sclbsd-drgrbseng.pdf>
- Νόμος 491/2021. Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 13423/ΓΔ4/9-2-2021).
https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2020/ΦΕΚ_B_491_21_YA_13_423_ΓΔ4_4_2_21_ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ_ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ.pdf
- O'Brien, L. M. (2015). psychedelic rock. *Encyclopedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/art/psychedelic-rock>
- Ομήρου Απόγονοι (1997). Σπάσε τη βελόνα [Τραγούδι] Στο *Χοντρές Δουλειές*. FM Records)
- Παππά, Ε. (2018). Πρόληψη Εξαρτησιογόνων ουσιών: Εκπαιδευτικό σε Μαθητές Γυμνασίου Βασισμένο στη Διδακτική Μέθοδο «Μετασχηματισμός Δυσλειτουργικών Αντιλήψεων». *Εξαρτήσεις*, 31, 76-92.
- Radenkova-Saeva, J. (2008) Recreational Drugs and its Impact on Music Literature and Art. *Biotechnology & Biotechnological Equipment*, 22(2), 656-659.
<https://doi.org/10.1080/13102818.2008.10817530>
- Rentfrow, P.J. & Gosling, S.D. (2003). The Do Re Mi's of Everyday Life: The Structure and Personality Correlates of Music Preferences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(6), 1236–1256.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.6.1236>
- Roberts, D.F, Christenson, P.G. & Gentile, D.A. (2003). The Effects of Violent Music on Children and Adolescents. In A.G. Douglas (Ed.), *Media Violence and Children: A Complete Guide for Parents and Professionals* (2nd ed., pp. 153-170). Praeger. https://drdouglas.org/drpdfs/106027_08.pdf
- Rono, R., Njuguna, I., Githinji, K. & Githinji, F. (2019). Challenges Faced by Teachers and Learners on Drug and Substance Abuse in Public Secondary Schools in Kenya. *Saudi Journal of Humanities and Social Sciences*, 4, 640-646. <https://doi.org/10.36348/SJHSS.2019.v04i10.002>
- Selfhout, M.H., Branje, S.J., Bogt, T.F. & Meeus, W.H. (2009). The role of music preferences in early adolescents' friendship formation and stability. *Journal of Adolescence*, 32(1), 95-107. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.11.004>
- Sloboda, Z., Stephens, R.C., Stephens, P.C., Grey, S.F., Teasdale, B., Hawthorne, R.D., Williams, J. & Marquette, J.F. (2009). The Adolescent Substance Abuse Prevention Study: A randomized field trial of a universal substance abuse prevention program. *Drug and Alcohol Dependence*, 102(1-3), 1–10.
<https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2009.01.015>
- Smiley, C.J. (2017). Addict Rap? :The Shift from Drug Distributor to Drug Consumer in Hip Hop. *Journal of Hip Hop Studies*, 4(1), 94-117.
<https://doi.org/10.34718/ZBWC-RN03>
- Soole, D. W., Mazerolle, L., & Rombouts, S. (2008). School-Based Drug Prevention Programs: A Review of What Works. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 41(2), 1-50. <https://doi.org/10.1375/acri.41.2.259>
- Sousa, B., Stelko-Pereira, C.A., Chaves, E., Moreira, D., Santos, M.A. & Pillon, C.S.

- (2017). Drug use and risk factors among school adolescents. *Health Sciences*, 39(2), 233-240. <https://doi.org/10.4025/actascihealthsci.v39i2.32450>
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *Drugs and age: Drugs and associated issues among young people and older people* (No. E.18.XI.9). United Nations publication.
https://www.unodc.org/wdr2018/prelaunch/WDR18_Booklet_4_YOUTH.pdf

Παράρτημα Ι

Σύντομο Αρχικό Ερωτηματολόγιο

Απάντησε τις παρακάτω ερωτήσεις σχετικά με την άποψή σου για τα ναρκωτικά:

Πώς θα περιέγραφες τον αντίκτυπο της χρήσης ναρκωτικών;

.....

.....

.....

.....

.....

Γιατί θεωρείς ότι έφηβοι κάνουν χρήση ναρκωτικών;

.....

.....

.....

.....

.....

Θωρείς πως η μουσική, μπορεί να συνδέεται με τη χρήση ναρκωτικών; Αν ναι, ποια είδη μουσικής θεωρείς ότι συνδέονται;

.....

.....

.....

.....

.....

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και απόρρητο και οι απαντήσεις θα αξιοποιηθούν καθαρά για επιστημονικό σκοπό.

Παράρτημα II

Ερωτηματολόγιο

Για την ολοκλήρωση του προγράμματος θα ήθελα να απαντήσετε με ειλικρίνεια τις παρακάτω ερωτήσεις.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και οι πληροφορίες σας θα χρησιμοποιηθούν μόνο στο πλαίσιο της έρευνας της διπλωματικής μου εργασίας. Σας ευχαριστώ για τον χρόνο και τη συμμετοχή σας στα μαθήματα!

Γιατί πιστεύετε ότι γράφονται τραγούδια με θέμα τα ναρκωτικά;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Από τα τραγούδια που ακούσαμε ποιο θεωρείτε ότι αναφέρει πληροφορίες για τα ναρκωτικά που δεν γνωρίζατε;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ποιος στίχος σας έμεινε στο μυαλό; Και γιατί;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ακούσατε ή αναζητήσατε κάποιο τραγούδι στο σπίτι μόνοι σας από αυτά που κάναμε στο μάθημα;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ποιοι θεωρείτε πως είναι οι λόγοι που οι έφηβοι κάνουν χρήση ναρκωτικών;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Πώς μπορεί να επηρεάσει η χρήση ναρκωτικών ουσιών τη ζωή ενός έφηβου;

.....

.....

.....

.....

.....
.....

Θεωρείτε ότι η μουσική μπορεί να ωθήσει κάποιον στη χρήση ναρκωτικών;

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Τι σημαίνει για εσάς η λέξη «απεξάρτηση»;

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Σας ευχαριστώ πολύ!!

Παράρτημα ΙΙΙ

Μουσικό Υλικό:

Η Λούσυ στον Ουρανό με τα διαμάντια – The Beatles

(Lucy and the sky with diamonds)

Φαντάσου τον εαυτό σου σε μια βάρκα σ' έναν ποταμό
Με μανταρινιές και ουρανούς από μαρμελάδα
Κάποιος σε καλεί κι απαντάς αργά
Ένα κορίτσι με καλειδοσκοπικά μάτια

Κίτρινα και πράσινα λουλούδια από σελοφάν
Υψώνονται πάνω απ' το κεφάλι σου
Ψάχνοντας για το κορίτσι με τον ήλιο στα μάτια της
Αλλά εκείνη έχει φύγει

Η Λούσυ στον ουρανό με διαμάντια
Η Λούσυ στον ουρανό με διαμάντια
Η Λούσυ στον ουρανό με διαμάντια
Α... Α...

Ακολούθησε την κάτω σε μια γέφυρα δίπλα σ' ένα σιντριβάνι
Όπου άνθρωποι πάνω σε ξύλινα αλογάκια τρώνε πίτες από ζαχαρωτά
Όλοι χαμογελούν καθώς περιπλανιέσαι στα λουλούδια
Που μεγαλώνουν και γίνονται τόσο πολύ ψηλά

Ταξί από εφημερίδες φαίνονται στην ακτή
Περιμένουν να σε πάρουν μακριά
Σκαρφάλωσε πίσω με το μυαλό σου στα σύννεφα
Κι έχεις πια φύγει

Φαντάσου τον εαυτό σου σε ένα τρένο σε ένα σταθμό
Με πλαστικούς αχθοφόρους με γραβάτες που φαίνονται σαν να είναι από γυαλί

Ξαφνικά κάποιος είναι εκεί στα διόδια
Το κορίτσι με τα καλειδοσκοπικά μάτια

Μετάφραση:

<https://lyricstranslate.com> (ημ. Προσπέλασης 7/3/2022)

Φάνης- Χάρης και Πάνος Κατσιμίχας (1977)

Δυο χρόνια είχα να σε δω
Και σε συνάντησα ξανά μια Κυριακή
Κερνούσες ούζα και κονιάκ στο καφενείο
Και τα καλά σου φόραγες σαν να 'τανε γιορτή
Δεν ήσουν φαντάρος για να σου πω καλός πολίτης
Μα ούτε και που γιόρταζες για να σου πω χρονιά πολλά
Τρελάδικο και φυλακή δυο χρόνια κι έξι μήνες
Ήπια το ούζο κι είπα γεια χαρά
Το ξέρω ζήτησες δουλειά σε χίλια δυο αφεντικά
Κι όλοι ζητούσανε να δουν συστάσεις, προϋπηρεσία
Μα μόλις είδανε κι αυτοί πως είχες κίτρινο χαρτί
Σε διώξανε σαν το σκυλί κι ούτε σ' αφήσανε να πεις μια δικαιολογία
Και είπες στην αρχή καλά κι αλλού εξήτησες δουλειά
Κι αλλού ξανά κι αλλού τα ίδια και τα ίδια
Μα ήσουν άτυχος πολύ γιατί έπεσες και σ' εποχή
Που όλοι σφίγγαν το λουρί κι εσύ είχες κίτρινο χαρτί
Κι αυτό το χρώμα ξέρεις φέρνει αλλεργία
Κι ερχότανε κι ο πυρετός κάθε που νύχτωνε
Σε τυρρανούσε καλοκαίρι και χειμώνα
Κι είναι μαρτύριο τρομερό το βίτσιο αυτό το βρομερό
Που σου 'μαθε στη φυλακή
εκείνος ο ψηλός απ' τη Δραπετσώνα
σου λείπει η σκόνη η λευκή, το ξέρεις πως δε φταις εσύ
φωτιές σου καίνε το κορμί,
κουτάλι και βελόνα
Και έκανες υπομονή γιατί φοβόσουν το κελί
Καλόπιανες τη μοναξιά και τον ασβέστη που 'πεφτε
Σαν χιόνι απ' το ταβάνι
Και μέχρι να σου βγει η ψυχή δε θα ξεχάσεις μια στιγμή
Κάποια βραδιά στη φυλακή φωνές και κλάματα
Κι είπανε τ' άλλο το πρωί στο δεκαπέντε το κελί
Ότι βίασαν οι παλιοί τον έφηβο το Φάνη

Κι όταν σε βρήκαν παγωμένο στο κελί σου
Είπαν αυτός είναι απ' ώρα πια νεκρός
Και κάποιος έτρεξε τηλέφωνο να πάρει
Πέντε βδομάδες τώρα υπόφερες το ξέρω
Το ξέρω σου 'λειψε η σκόνη η λευκή
Και μού 'λεγες εκεί ξανά δε θα γυρίσω
σιχάθηκα τις νύχτες τις λευκές
Σαν άνθρωπος κι εγώ θέλω να ζήσω
Δυο χρόνια είχα να σε δω
Και σε συνάντησα ξανά μια Κυριακή
Κερνούσες ούζα και κονιάκ στο καφενείο
Και τα καλά σου φόραγες σαν να 'τανε γιορτή

Σπάσε τη Βελόνα - Ομήρου Απόγονοι (1997)

Ακούω ο θάνατος γελάει
είσαι πολύ κοντά.
Σπάσε την βελόνα
πριν να είναι αργά.
Αργά μέσα στην φλέβα
το αίμα σου κυλάει
και η καρδιά στον ίδιο τον
ρυθμό
στο στέρνο σου χτυπάει,
έφτασε η στιγμή
η αυλαία πια να κλείσει
και το κεφάλαιο της ζωής
στα μάτια σου να σβήσει.
Σπάσε την βελόνα.
Σπάσε την βελόνα.
Δεν ήξερες, δε στα `πανε
ποια θα `τανε η μέρα
ποτέ σου δε φαντάστηκες
πως θα `βαζες την βέρα
αυτή που με τον θάνατο
την μοίρα σου θα ενώσει,
αυτή που την
πραγματικότητα
θα χαρακώσει.
Στα όνειρά σου έβλεπες
μονάχα την ζωή σου,
τώρα νιώθεις να χάνεσαι
να φεύγει η ψυχή σου.
Στον ύπνο σου ανέστεινες
νεκρούς τους συγγενείς
τώρα όμως στο πλάι σου
δεν βρέθηκε κανείς.

Γι' αυτούς που
μοιραζόσουν
τον δικό τους πόνο
αυτοί όλοι πια φύγανε
σε αφήσαν τώρα μόνο
κανένας δεν κατάλαβε
ανάγκη πως τους είχες
σε αυτήν τη φοβερή
στιγμή
τον θάνατο που βρήκες.
Γι' αυτό σπάσε την
βελόνα.
Σπάσε την βελόνα.
Σου λέω σπάσε την
βελόνα.
Σπάσε την βελόνα.
Στα μάτια σου περνάνε
σκηνές πριν απ' το τέλος
την νύχτα που σου έστειλε
ο θάνατος το βέλος.
Μασκαρεμένος ήτανε
που να τον γνωρίσεις
γυναίκας είχε τη μορφή
ίσως της Αφροδίτης
και σαν μια άλλη Εύα
το μήλο σου χαρίζει
πάντα ήσουν ευάλωτος
σε ότι πολύ γυαλίζει.
Μα ο καιρός σαν πέρασε
και έφυγε η ομίχλη
σε όλο σου το σώμα
σου άφησε τα ίχνη.

Και το μυαλό σου καθαρό
δεν ήθελε να μάθει
γιατί εσύ όσα έφτιαχνες
τα `κάναν οι άλλοι στάχτη.
Κανείς πια δε σου έπιασε
το χέρι με αγάπη
Μαζί σου δεν περπάτησε
στο ίδιο μονοπάτι.
Από μακριά σαν σε
`βλεπαν
τον δρόμο τους αλλάζαν
το νήμα τους με την ζωή
μην τους κοπεί τρομάζαν.
Πελώρια άσπρα κτίρια
γίνανε οι ναοί σου
βελόνες εκεί γέμιζε
το όλο πληγές κορμί σου.
Γι' αυτό σπάσε την
βελόνα.
Σπάσε την βελόνα.
Σου λέω σπάσε την
βελόνα.
Σπάσε την βελόνα.
Μια μέρα που το τέλος
ήρθε να σε βρει
και η ψυχή σου ξέφυγε
από τη φυλακή
το βλέμμα εσύ έριξες
και σ' έπιασε ο καημός
που αντίκρισες τον τάφο
σου
και ήτανε γυμνός.

Οι φίλοι σου τα λέγανε
τους έπιασε φοβία
στο σπίτι σου φωνάζανε
κακούργα κοινωνία,
αυτή που εξημέρωνε
χίλιων λαών τα ήθη
σε αρρώστια και σε
θάνατο
προσέφερε την λήθη.
Κανένας τους δεν βρέθηκε
να παραπονεθεί
θα ήταν σαν να ξύνει
μια ανοιχτή πληγή.

Παρόλα αυτά το φάρμακο
ξέρεις τώρα πιο είναι
και το καλό και το κακό
και αυτούς που φταίνε
κρίνε.
Πλησίασες τον άνθρωπο
κι ο άνθρωπος εχάθει
η ιστορία γύρισε
στα ίδια της τα λάθη
αιώνες και αν περάσουνε
και προοδεύσει η γη
ο άνθρωπος στον άνθρωπο
φαρμάκι πάντα δίνει.

Γι' αυτό σπάσε την
βελόνα.
Σπάσε την βελόνα.
Σου λέω σπάσε την
βελόνα.
Σπάσε την βελόνα.
Ο θάνατος γελάει
είσαι πολύ κοντά.
Σπάσε την βελόνα.

Παράρτημα IV

